

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Теоретичні та практичні основи обліку і контролю
дебіторської заборгованості**

Виконала:

Самойленко Наталія Олександрівна
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник:

Гаркуша Сергій Анатолійович
доцент кафедри обліку і оподаткування

Рецензент:

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Економіки і менеджменту

Кафедра

Обліку і оподаткування

Освітній ступінь

Магістр

Спеціальність

071 «Облік і оподаткування»

Завідувач кафедри

Затверджую:

« 08 » « грудня »

М.І. Гордієнко

2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Самойленко Наталії Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Теоретичні та практичні основи обліку і контролю дебіторської заборгованості

2. База практичного дослідження:

Державне підприємство «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного сходу НААН України» Сумського району Сумської області

керівник роботи **Гаркуша Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

3. Строк подання здобувачем закінченого проєкту (роботи) 14 березня 2025 року

4. Вихідні дані до проєкту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та установчі документи, фінансова, статистична, податкова звітність,

законодавчо - нормативні акти з питань обліку, монографії, фахові наукові

статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань сучасного стану та вдосконалення обліку, аналізу, аудиту і контролю.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

дослідити понятійну сутність поняття дебіторської заборгованості;

вивчити законодавчо-нормативну базу та інформаційне забезпечення з теми дослідження;

провести підбір та аналіз наукових літературних джерел з тематики дослідження;

навести організаційно – економічну характеристику досліджуваного підприємства;

розкрити стан організації обліку і контролю дебіторської заборгованості;

визначити особливості методики обліку і контролю дебіторської заборгованості;

надати пропозиції щодо вдосконалення обліку і контролю дебіторської заборгованості;

сформулювати висновки.

6. Дата видачі завдання

«08» грудня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	грудень 2023 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2023 р. - лютий 2024 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	березень-вересень 2024 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - листопад 2024 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	грудень 2024 р. –січень 2025 р	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	лютий 2025 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	01-10 березня 2025 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	10-14 березня 2025 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	14 березня 2025 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	12-17 березня 2025 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	18 березня 2025 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем

Наталія САМОЙЛЕНКО

Керівник роботи

Сергій ГАРКУША

Перевірку на автентичність проведено.
Кваліфікаційна робота допущена до
захисту

Надія БАРАНИК

Гарант освітньої програми

Інна НАЗАРЕНКО

Декан факультету економіки і
менеджменту

Світлана ЛУКАШ

Анотація

Самойленко Н.О. Теоретичні та практичні основи обліку і контролю дебіторської заборгованості.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування», СНАУ, Суми – 2025 р. – Рукопис.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні основи обліку і контролю дебіторської заборгованості. Висвітлено сутність дебіторської заборгованості, її класифікацію, економічну роль та вплив на фінансову стабільність підприємств. Охарактеризовано чинники, що впливають на формування дебіторської заборгованості, зокрема зовнішні (економічне середовище, податкове законодавство, кредитна політика) та внутрішні (фінансова дисципліна контрагентів, ефективність бухгалтерського обліку, організаційна структура підприємства, використання сучасних цифрових рішень).

Розглянуто нормативно-правове регулювання дебіторської заборгованості відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Проаналізовано методи управління дебіторською заборгованістю, включаючи механізми моніторингу, інвентаризації, створення резервів сумнівних боргів, факторинг, використання цифрових технологій для контролю фінансових ризиків, автоматизацію фінансових розрахунків та прогнозування платоспроможності контрагентів.

Практичне дослідження проведено на базі ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного сходу НААН України», що дозволило оцінити стан обліку дебіторської заборгованості, виявити проблеми у системі фінансового контролю та запропонувати шляхи їх вирішення. Визначено, що основними проблемами є високий рівень прострочених платежів, недостатній контроль за фінансовими потоками, відсутність автоматизованої аналітики, що ускладнює прийняття управлінських рішень, недосконалість методик оцінки кредитоспроможності контрагентів.

З метою підвищення ефективності обліку та контролю запропоновано низку удосконалень, серед яких: автоматизація бухгалтерського обліку, інтеграція сучасних інформаційних систем, розширення можливостей внутрішнього фінансового контролю, посилення механізмів оцінки кредитоспроможності контрагентів, застосування програмного забезпечення для прогнозування фінансових ризиків. Використання новітніх технологій забезпечить точний аналіз дебіторської заборгованості, своєчасне виявлення проблемних активів, зниження ризиків формування безнадійних боргів та покращення ліквідності підприємства.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці комплексного підходу до вдосконалення обліку і контролю дебіторської заборгованості на підприємствах різних галузей економіки. Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій для підвищення фінансової стійкості та ефективності управління дебіторською заборгованістю в умовах цифрової трансформації.

Запропоновані заходи можуть бути впроваджені на підприємствах будь-якої форми власності для зниження фінансових ризиків та покращення платіжної дисципліни контрагентів. Одержані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях у сфері бухгалтерського обліку, фінансового аналізу, управління дебіторською заборгованістю та оцінки кредитних ризиків в умовах цифровізації економіки.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, облік, контроль, фінансова стабільність, автоматизація, факторинг, управління, резервування, кредитоспроможність, ризики.

Summary

Samoilenko N.O. Theoretical and practical foundations of accounting and control of receivables.

Qualification work in the specialty 071 «Accounting and Taxation», SNAU, Sumy - 2025 - Manuscript.

The qualification paper explores the theoretical and practical foundations of accounting and control of accounts receivable. It highlights the essence of accounts receivable, its classification, economic role, and impact on the financial stability of enterprises. The study characterizes the factors influencing the formation of accounts receivable, including external factors (economic environment, tax legislation, credit policy) and internal factors (financial discipline of counterparties, efficiency of accounting, organizational structure of the enterprise, and the use of modern digital solutions).

The paper examines the regulatory framework governing accounts receivable in accordance with national and international accounting standards. It analyzes accounts receivable management methods, including monitoring mechanisms, inventory checks, creation of doubtful debt reserves, factoring, the use of digital technologies for financial risk control, automation of financial transactions, and forecasting counterparties' solvency.

The practical research was conducted based on the State Enterprise «Experimental Farm of the Institute of Agriculture of the North-East of NAAS of Ukraine», which allowed for an assessment of the state of accounts receivable accounting, identification of problems in the financial control system, and the proposal of solutions. It was determined that the main issues include a high level of overdue payments, insufficient control over financial flows, the absence of automated analytics (which complicates managerial decision-making), and imperfect methods for assessing counterparties' creditworthiness.

To enhance the efficiency of accounting and control, several improvements have been proposed, including the automation of accounting, integration of modern information systems, expansion of internal financial control capabilities, strengthening mechanisms for assessing counterparties' creditworthiness, and the application of software for financial risk forecasting. The use of advanced technologies will ensure accurate analysis of accounts receivable, timely identification of problematic assets, reduction of bad debt risks, and improvement of enterprise liquidity.

The scientific novelty of the research lies in the development of a comprehensive approach to improving the accounting and control of accounts receivable in enterprises across various economic sectors. The practical significance of the study is the possibility of using the proposed recommendations to enhance financial stability and improve accounts receivable management in the context of digital transformation.

The proposed measures can be implemented in enterprises of any ownership form to reduce financial risks and improve counterparties' payment discipline. The obtained results can be utilized in further scientific research in the fields of accounting, financial analysis, accounts receivable management, and credit risk assessment in the digital economy.

Keywords: accounts receivable, accounting, control, financial stability, automation, factoring, management, provisioning, creditworthiness, risks.

ЗМІСТ

	ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	10
1.1	Сутність поняття дебіторської заборгованості	10
1.2	Нормативно-правове регулювання обліку і контролю дебіторської заборгованості	12
1.3	Актуальні питання обліку і контролю дебіторської заборгованості	16
РОЗДІЛ 2	ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	21
2.1	Організаційно-економічна характеристика ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного сходу НААН України»	21
2.2	Практичні основи обліку дебіторської заборгованості	31
2.3	Удосконалення обліку дебіторської заборгованості	40
РОЗДІЛ 3	ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	49
3.1	Організаційні засади оподаткування розрахунків з оплати праці	49
3.2	Методика внутрішнього контролю дебіторської заборгованості	52
3.3	Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості	57
	ВИСНОВКИ	72
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
	ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасної економіки ефективно управління дебіторською заборгованістю є одним із ключових факторів забезпечення фінансової стабільності підприємства. Значна частка дебіторської заборгованості в загальній структурі активів може як сприяти розвитку підприємства, так і створювати загрози його фінансовій стійкості.

З огляду на постійні зміни в законодавчому регулюванні, зокрема в податковому та бухгалтерському обліку, підприємства змушені удосконалювати методи обліку та контролю дебіторської заборгованості. Важливість даного питання підсилюється необхідністю запровадження автоматизованих систем обліку, що сприяють оперативному аналізу стану розрахунків із контрагентами та мінімізації фінансових ризиків.

Крім того, актуальність теми зумовлена тенденціями цифровізації, що змінюють підходи до контролю дебіторської заборгованості. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє більш точно прогнозувати рівень неплатежів, своєчасно ідентифікувати проблемні активи та запобігати формуванню безнадійної заборгованості.

Таким чином, дослідження теоретичних і практичних основ обліку та контролю дебіторської заборгованості є важливим як у науковому, так і в прикладному аспекті. Вирішення проблем, пов'язаних з оптимізацією управління дебіторською заборгованістю, сприятиме підвищенню ефективності фінансової діяльності підприємств та зменшенню їхніх ризиків у сучасному економічному середовищі.

Ступінь розробленості питання. На сьогоднішній день науковці активно досліджують питання обліку і контролю дебіторської заборгованості, зокрема: Бардадим М. [1], Бухтіярова М.С. [2], Гаркуша С.А. [3; 4; 5], Гуцаленко Л.В. [6], Долішня Т.І. [7], Ковальчук Т.М. [8], Лоханова Н.О. [10], Пилявець В.М. [15], Подмешальська Ю.В. [14], Сидоренко О. [19], Сlepченко В. [20], Сливка Я.В. [21], Трало І.І. [22], Філімонова С.В. [23], Шепель Т. [25] та ін.

Незважаючи на певний прогрес у дослідженні, існує недостатньо вивчених питань, що підкреслює актуальність даного дослідження.

Кваліфікаційна робота виконана відповідно до напрямків науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету з теми: «Теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації формування та аудиту обліково-звітної компоненти управління підприємств (установ, організацій) в транспарентних умовах інноваційної економіки» (номер державної реєстрації 0122U001378).

Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних та практичних основ обліку і контролю дебіторської заборгованості відповідно до національних стандартів та розробленні пропозицій щодо їх удосконалення.

Завдання дослідження. У дослідженні в кваліфікаційній роботі було визначено завдання, які мають як теоретичний, так і практичний характер: проаналізувати сутність і значення дебіторської заборгованості як фінансового індикатора діяльності підприємства, визначити її вплив на платоспроможність та фінансову стійкість господарюючого суб'єкта; дослідити нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні, зокрема вимоги щодо класифікації, оцінки, коригування витрат і доходів у випадках сумнівної чи безнадійної заборгованості; обґрунтувати необхідність комплексного підходу до обліку і контролю дебіторської заборгованості, з урахуванням національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також сучасних інструментів управління; провести аналіз організації обліку дебіторської заборгованості на прикладі ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», оцінити ефективність застосовуваних методик та інструментів контролю; запропонувати шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизації процесів обліку, застосування ефективних методів аналізу; дослідити роль інвентаризації активів і зобов'язань у забезпеченні достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності, враховуючи зміни у законодавстві в умовах воєнного стану; розробити заходи для покращення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємстві,

визначити ефективні методи запобігання простроченим платежам та зниження кредитних ризиків; оцінити перспективи підвищення фінансової стійкості підприємства шляхом застосування інноваційних підходів до управління дебіторською заборгованістю.

Методи дослідження. Дослідження базується на діалектичному методі пізнання та використовує різні загальнонаукові методи, такі як спостереження, порівняння, абстракція, індукція і дедукція, вимірювання взаємозв'язків, аналіз та синтез, історичний і логічний підходи, узагальнення.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні основи обліку і контролю дебіторської заборгованості ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного сходу НААН України» Сумського району Сумської області.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних основ обліку і контролю дебіторської заборгованості на підприємстві.

Інформаційна база дослідження: документація підприємства, яка була надана для аналізу, статті, вебінари з досліджуваного питання, результати міжнародних та вітчизняних наукових конференцій.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні теоретичних та практичних основ обліку і контролю дебіторської заборгованості. За результатами проведеного дослідження сформульовано ряд положень, які відзначаються науковою новизною:

- обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості, зокрема в аспектах її класифікації, оцінки, списання та впливу на податкові зобов'язання підприємства;
- запропоновано комплексний підхід до обліку та контролю дебіторської заборгованості, що включає інтеграцію національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку із сучасними управлінськими інструментами, такими як факторинг і торгові векселі;
- розроблено рекомендації щодо оптимізації методики обліку дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» шляхом

автоматизації процесів, що сприятиме підвищенню достовірності бухгалтерської звітності та зменшенню фінансових ризиків;

- удосконалено підходи до внутрішнього контролю дебіторської заборгованості підприємства шляхом впровадження автоматизованих облікових систем, посилення моніторингу розрахунків та застосування сучасних методів аналізу заборгованості;

- визначено особливості проведення інвентаризації активів і зобов'язань в умовах форс-мажорних обставин, зокрема воєнного стану, та запропоновано шляхи коригування фінансової звітності відповідно до змін у законодавстві;

- запропоновано заходи щодо підвищення ефективності роботи підприємства із дебіторською заборгованістю, зокрема через розробку стратегій своєчасного стягнення боргів, підвищення фінансової дисципліни та застосування сучасних інформаційних технологій;

- обґрунтовано значення навчання персоналу щодо новітніх методів управління дебіторською заборгованістю для мінімізації облікових помилок та покращення управлінських рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наданні пропозицій та рекомендацій, що описані в кваліфікаційній роботі для удосконалення обліку і контролю дебіторської заборгованості.

Апробація результатів дослідження. Результати проведених досліджень, що містяться в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію та отримали схвалення на III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (м. Суми, 19 листопада 2024 р.) та науково-практичній конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (14-16 травня 2024 р.).

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єм кваліфікаційної роботи складає 72 сторінки, список використаної літератури містить 31 джерело, створено 18 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1 Сутність поняття дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість є одним з ключових елементів обліку та фінансового менеджменту, що відображає економічні відносини між підприємством та його контрагентами. Поняття дебіторської заборгованості тісно пов'язане з фінансовими взаємовідносинами, що виникають у процесі господарської діяльності та формують основу кредитних відносин в економіці. Вона є об'єктом управління, аналізу та обліку, що впливає на фінансову стабільність та платоспроможність підприємства.

Дебіторська заборгованість визначається як сукупність зобов'язань контрагентів перед підприємством, що виникають у зв'язку з реалізацією продукції, товарів або наданням послуг. У широкому сенсі вона відображає активи, які можуть бути конвертовані у грошові кошти за умови своєчасного погашення зобов'язань. Економічна сутність дебіторської заборгованості полягає у можливості отримання доходу підприємством шляхом її стягнення. Вона може бути короткостроковою (з терміном погашення до одного року) та довгостроковою (з терміном погашення понад один рік) [18].

З ціллю забезпечення дійового управління дебіторською заборгованістю її класифікують за різними ознаками [9]:

1. За строком погашення:

- поточна (до одного року);
- довгострокова (понад один рік).

2. За характером виникнення:

- торгова (пов'язана зі збутом продукції та послуг);
- неторгова (виникає внаслідок авансів, позик тощо).

3. За ступенем надійності:

- реальна (з високою ймовірністю погашення);
- сумнівна (ймовірність погашення низька);
- безнадійна (погашення неможливе).

Класифікація дебіторської заборгованості надає змогу ефективніше управляти фінансовими ресурсами підприємства, оцінювати ризики та планувати грошові потоки.

Дебіторська заборгованість виконує вагомую роль в забезпеченні фінансової стабільності підприємства. З одного боку, вона є джерелом фінансових ресурсів, з іншого — несе ризики неплатоспроможності контрагентів. Надмірний обсяг дебіторської заборгованості може призводити до дефіциту ліквідності та зниження платоспроможності підприємства, тому ефективне управління дебіторською заборгованістю передбачає [7]:

- своєчасний контроль за станом розрахунків із контрагентами;
- розробку політики кредитування клієнтів;
- аналіз платоспроможності дебіторів;
- використання механізмів страхування та факторингу.

На обсяг і структуру дебіторської заборгованості впливають такі чинники:

1. Господарська діяльність підприємства:

- обсяги реалізації продукції та послуг;
- умови договорів із контрагентами.

2. Фінансова дисципліна контрагентів:

- платоспроможність клієнтів;
- дотримання умов розрахунків.

3. Зовнішні фактори:

- економічна ситуація в країні;
- зміни в законодавстві.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю базується на таких заходах:

- моніторинг дебіторської заборгованості, який передбачає регулярний аналіз стану розрахунків із контрагентами;
- кредитна політика, яка передбачає встановлення чітких умов надання комерційного кредиту;
- робота з проблемними дебіторами – вжиття заходів до примусового стягнення боргів, укладання угод про реструктуризацію;
- факторинг, страхування дебіторської заборгованості.

Отже, дебіторська заборгованість є важливим індикатором фінансового стану підприємства, її ефективне управління забезпечує стабільність грошових потоків, підвищує платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. Розробка сучасних підходів до аналізу та управління дебіторською заборгованістю є актуальним завданням, що сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності.

1.2 Нормативно-правове регулювання обліку і контролю дебіторської заборгованості

Облік дебіторської заборгованості є важливою складовою фінансового управління підприємством, оскільки він відображає зобов'язання контрагентів щодо сплати коштів. Від правильного обліку залежить точність фінансової звітності, а також ефективність податкових розрахунків.

В Україні питання обліку дебіторської заборгованості регулюються низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [15], НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [11], Податковим кодексом України [13] та ін. Ці нормативні документи визначають методологічні основи для ведення бухгалтерського обліку, розкриття інформації у фінансовій звітності та обліку для податкових цілей, що дає змогу підприємствам дотримуватись законодавчих вимог та оптимізувати податкові зобов'язання.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [15] встановлює основи для ведення бухгалтерського обліку, зокрема в частині обліку дебіторської заборгованості, що є важливою складовою фінансових операцій підприємства.

Згідно з цим нормативним актом, дебіторська заборгованість повинна відображатися в обліку відповідно до основних принципів бухгалтерії, зокрема принципів нарахування та обачності. Визначено, що дебіторська заборгованість має визнаватися на момент її виникнення, тобто на підставі угод, що були укладені, без огляду на фактичне надходження коштів, це означає, що заборгованість не залежить від часу грошових надходжень, а фіксується з моменту встановлення зобов'язання.

У разі коли є ймовірність непогашення боргу, необхідно формувати резерви сумнівних боргів, що відображають ризики, пов'язані з не виконаними зобов'язаннями. Такий підхід дозволяє підприємствам більш точно оцінювати свою фінансову стабільність і забезпечує більш правдиве відображення фінансової звітності. Оцінка дебіторської заборгованості повинна здійснюватися за справедливою вартістю або амортизованою собівартістю, враховуючи зміни в стані заборгованості протягом звітного періоду.

Закон також вимагає від підприємств забезпечити розкриття інформації про дебіторську заборгованість у фінансових звітах, що включає детальне класифікування заборгованості на поточну і довгострокову, а також зазначення резервів сумнівних боргів. Крім того, підприємства зобов'язані подавати відомості про суттєві зміни в обсязі та стані заборгованості за звітний період, що сприяє підвищенню прозорості фінансових даних.

Керівник підприємства та головний бухгалтер несуть відповідальність за організацію ведення обліку дебіторської заборгованості, що повинно відповідати вимогам законодавства. Невиконання вимог цього закону може призвести до юридичних та адміністративних санкцій, що ще раз підкреслює важливість правильного обліку та відповідального підходу до фінансової діяльності.

Таким чином, законодавче регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні сприяє створенню прозорої та достовірної фінансової звітності, що є необхідним для ефективного управління підприємством та забезпечення довіри до його фінансових даних.

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [11] встановлює методологічні засади формування інформації про дебіторську заборгованість у бухгалтерському обліку та її розкриття у фінансовій звітності. Його норми застосовуються до підприємств і організацій незалежно від форми власності, за винятком бюджетних установ та суб'єктів, які складають звітність за міжнародними стандартами. Положення враховує особливості оцінки та розкриття дебіторської заборгованості, визначені іншими стандартами бухгалтерського обліку.

Дебіторська заборгованість класифікується за категоріями, такими як поточна, довгострокова, сумнівна та безнадійна. Вона визнається активом, якщо є ймовірність отримання економічних вигод і можливість достовірної оцінки. Поточна дебіторська заборгованість оцінюється за первісною вартістю, а її чиста реалізаційна вартість визначається з урахуванням резерву сумнівних боргів. Резерв формується за допомогою методів аналізу абсолютної суми заборгованості або коефіцієнта сумнівності.

Безнадійна дебіторська заборгованість виключається з активів і зменшує резерв сумнівних боргів. У разі недостатності резерву така заборгованість списується на операційні витрати. Відшкодування раніше списаної заборгованості відображається як операційний дохід. Довгострокова дебіторська заборгованість, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців, переводиться до складу поточної.

Положення передбачає аналіз строків непогашення дебіторської заборгованості та встановлення коефіцієнтів сумнівності для її груп, що дозволяє забезпечити точність формування резерву сумнівних боргів. Визначені правила сприяють ефективному управлінню заборгованістю, забезпечуючи її достовірне відображення у фінансовій звітності підприємств.

Податковий кодекс України [13], регулюючи податкові відносини, містить ряд положень, що стосуються обліку дебіторської заборгованості, зокрема в

контексті визначення податкових зобов'язань та прав підприємств у частині нарахування податків.

Згідно з Кодексом [13], дебіторська заборгованість є важливою складовою, що впливає на визначення обсягу доходів і витрат підприємства, а отже, на розрахунок податкових зобов'язань. Відображення дебіторської заборгованості має здійснюватися відповідно до правил бухгалтерського обліку, але для цілей оподаткування існують певні особливості.

Зокрема, для підприємств важливо правильно враховувати дебіторську заборгованість при визначенні податку на прибуток. Податковий кодекс передбачає можливість віднесення дебіторської заборгованості до складу витрат у випадках, коли вона є безнадійною або сумнівною, зокрема якщо термін її погашення сплив або боржник знаходиться в процедурі банкрутства. У таких випадках підприємство має право на зменшення податкових зобов'язань шляхом коригування доходів та витрат, що дозволяє знизити податкову базу.

Також Кодекс [13] визначає порядок відображення дебіторської заборгованості при розрахунку ПДВ. Дебіторська заборгованість може бути пов'язана з операціями, що підлягають оподаткуванню ПДВ, і важливо своєчасно враховувати її при поданні податкових декларацій. У разі, якщо на момент подачі декларації заборгованість є безнадійною, підприємство має право коригувати податкові зобов'язання щодо ПДВ.

У контексті обліку дебіторської заборгованості податковий кодекс також передбачає вимоги до оформлення документації та підтвердження фактів виникнення заборгованості. Підприємства повинні документувати всі операції, пов'язані з виникненням, погашенням або списанням дебіторської заборгованості, що дає змогу контролюючим органам оцінювати правильність нарахування податків.

Отже, Податковий кодекс України формує правову базу для обліку дебіторської заборгованості, визначаючи її вплив на оподаткування, зокрема на податок на прибуток та ПДВ. Правильне відображення дебіторської

заборгованості в обліку є важливим аспектом для підприємств, що дозволяє дотримуватися податкового законодавства та уникати фінансових санкцій.

Нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні базується на принципах точності та прозорості, що сприяє достовірному відображенню фінансової ситуації підприємств. Законодавчі акти визначають порядок класифікації заборгованості, її оцінки, а також правила коригування витрат і доходів у випадках безнадійної або сумнівної заборгованості. Врахування дебіторської заборгованості для податкових цілей, зокрема в контексті податку на прибуток і ПДВ, має вирішальне значення для підприємств, оскільки дозволяє коригувати податкові зобов'язання та мінімізувати фінансові ризики. У свою чергу, правильний облік дебіторської заборгованості підвищує рівень фінансової дисципліни, сприяє прозорості звітності та забезпечує ефективне управління підприємством.

1.3 Актуальні питання обліку і контролю дебіторської заборгованості

Облік і контроль дебіторської заборгованості є важливими елементами фінансового управління підприємствами, що мають безпосередній вплив на їх платоспроможність і фінансову стабільність. Різноманітні методи оцінки та управління дебіторською заборгованістю, запропоновані як національними, так і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, дозволяють забезпечити точне відображення заборгованості в звітності підприємства та знижувати ризики виникнення безнадійних боргів. У цьому контексті важливим є не тільки коректне визначення заборгованості, але й використання ефективних інструментів для її управління, таких як факторинг, торгові векселі, мотиваційні знижки, що значно покращують фінансові показники підприємства. Крім того, розширення класифікації дебіторської заборгованості з урахуванням нових критеріїв, таких як «місцезнаходження контрагента в умовах зони бойових дій», стає необхідним для оцінки потенційних ризиків.

Шепель Т.П. та Вінтоняк А.А. [25] свою працю присвячують детальному аналізу поняття дебіторської заборгованості, її трактуванню в національних та міжнародних стандартах обліку, а також дослідженню динаміки дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств України. В роботі наведено визначення дебіторської заборгованості згідно з різними джерелами, зокрема згідно з українськими стандартами НП(С)БО 10 та 13, а також міжнародними стандартами МСБО 39.

Дебіторська заборгованість визначається як сума зобов'язань, які дебітори (фізичні чи юридичні особи) повинні підприємству на певну дату, і може включати заборгованість за товари, послуги, виконані роботи, а також аванси та інші зобов'язання. У статті розглядаються також різні класифікації дебіторської заборгованості за такими критеріями, як строк погашення, види заборгованості, рівень забезпеченості та інші [25].

Незважаючи на важливість дебіторської заборгованості як елемента обліку, в статті підкреслюється її негативний вплив на фінансовий стан підприємств, оскільки вона може вказувати на низьку платоспроможність контрагентів та погіршення фінансової дисципліни в господарських відносинах [25].

В свою чергу Бардадим М.В. та Свічкарь Н.М. [1] зазначають, що сучасні облікові процедури щодо дебіторської заборгованості полягають у правильному визнанні та точній оцінці її вартості, яка повинна відображатися в активах підприємства в зовнішній фінансовій звітності. Для зміцнення фінансової стабільності підприємства доцільно використовувати міжнародно визнані методи управління дебіторською заборгованістю. Серед таких інструментів – факторинг, який дозволяє швидко перетворювати сумнівні борги на грошові кошти; використання торгових векселів для пролонгації строків оплати з отриманням додаткових доходів за відсотками; та торгові мотиваційні знижки, що стимулюють швидке погашення боргів. Ці підходи допомагають обліковцям оперативно надавати керівництву інформацію для управління дебіторською заборгованістю, знижуючи ризики утворення безнадійних боргів на ранніх етапах їх виникнення. Ефективне застосування цих методів, на думку авторів, дозволяє

точно оцінити активи підприємства та уникнути ризику зупинки діяльності через недоотримання запланованих коштів.

Гуцаленко Л.В., Мельник А.О. [6] наголошують на дотриманні концептуальних засад обліку, встановлених національними стандартами бухгалтерського обліку та міжнародними нормами обліку та фінансової звітності. Ефективна організація обліку дебіторської заборгованості на підприємствах різних форм власності, включаючи коректне оформлення наказу облікової політики та юридичну складову розрахунків із контрагентами, дозволить здійснювати ефективне управління фінансовими потоками.

Дослідження авторів Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. [19, С. 209-210] показало, що питання класифікації дебіторської заборгованості, щодо якої можна нарахувати резерв сумнівних боргів, залишається недостатньо вивченим. У зв'язку з цим було проаналізовано нормативно-правову базу обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів, що дозволило визначити ряд критеріїв для класифікації такої заборгованості. Однак застосування цих критеріїв є досить трудомістким і вимагає бухгалтерського судження. Для спрощення цього процесу було розроблено дерево прийняття рішень, яке допомагає визначити дебіторську заборгованість, щодо якої можна нарахувати резерв сумнівних боргів, а також запропоновано приклад деталізації рахунків обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів.

На основі проведеного дослідження інформаційного відображення дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги в системі обліку та аудиту, автори Лоханова Н.О. та Сиротенко Н.А [10] обґрунтували необхідність розширення класифікації дебіторської заборгованості з урахуванням таких критеріїв, як «місцезнаходження вітчизняного контрагента в умовах зони бойових дій», «розмір дебіторської заборгованості за суттєвістю», «строки позовної давності» тощо. Також зазначено, що для розрахунку резерву під очікувані кредитні збитки або резерву сумнівних боргів необхідно проводити детальний аналіз загального стану дебіторської заборгованості з урахуванням специфіки операцій і податкових наслідків. Було запропоновано здійснювати аналіз на

основі оперативного вивчення фактів, що призводять до непогашення заборгованості, а також їх трансформації в умовах воєнного стану. Окрім того, автори рекомендують поглиблення контролю за договірними відносинами та застосування робочих документів для обліку та аудиту дебіторської заборгованості в умовах воєнного стану для розрахунку резерву під очікувані кредитні збитки та розкриття цієї інформації у фінансовій звітності підприємств України.

Для зручності сприйняття інформації та систематизації ключових аспектів обліку дебіторської заборгованості, у таблиці 1.1 наведено основні підходи та інструменти, запропоновані різними авторами, це дозволяє порівняти різні трактування та методи, що використовуються в обліковій практиці, та виокремити найбільш ефективні стратегії управління дебіторською заборгованістю.

Таблиця 1.1 – Аспекти обліку та управління дебіторською заборгованістю за підходами різних авторів

Автори	Основні аспекти обліку дебіторської заборгованості	Ключові підходи та інструменти
Шепель Т.П., Вінтоняк А.А. [25]	Дебіторська заборгованість за українськими стандартами (НП(С)БО 10, 13) та міжнародними стандартами (МСБО 39)	Класифікація дебіторської заборгованості за строками погашення, видами та рівнем забезпеченості
Бардадим М.В., Свічкарь Н.М. [1]	Управління дебіторською заборгованістю через факторинг, торгові векселі, мотиваційні знижки	Факторинг, торгові векселі, мотиваційні знижки для зменшення безнадійних боргів і зниження ризиків
Гуцаленко Л.В., Мельник А.О. [6]	Визнання дебіторської заборгованості згідно з національними та міжнародними стандартами	Важливість юридичної складової у розрахунках, коректне оформлення облікової політики
Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. [19]	Класифікація дебіторської заборгованості для нарахування резерву сумнівних боргів	Розробка дерева прийняття рішень для класифікації дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів
Лоханова Н.О., Сиротенко Н.А. [10]	Розширення класифікації дебіторської заборгованості за новими критеріями	Аналіз стану дебіторської заборгованості, застосування робочих документів для аудиту в умовах воєнного стану.

**Джерело: Узагальнено автором на основі [1; 6; 10; 19; 25]*

Актуальні питання обліку та контролю дебіторської заборгованості потребують комплексного підходу, що включає як застосування національних та міжнародних стандартів бухгалтерії, так і використання сучасних інструментів управління заборгованістю. Зокрема, ефективне визнання і класифікація дебіторської заборгованості дозволяє підприємствам своєчасно виявляти ризики та оптимізувати фінансові потоки. Такі методи, як факторинг та торгові векселі, допомагають знижувати рівень сумнівних боргів, а детальний аналіз дебіторської заборгованості в умовах особливого правового режиму дозволяє підприємствам зберігати фінансову стабільність у складних економічних умовах.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

2.1 Організаційно-економічна характеристика ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного сходу НААН України»

Державне Підприємство «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук України» займається сільським господарством та розведенням племінної ВРХ.

До основної діяльності підприємства також належать агрономічні дослідження, впровадження новітніх технологій вирощування сільськогосподарських культур та кормових трав. У рамках своєї роботи підприємство активно співпрацює з науковими установами та аграрними підприємствами для підвищення ефективності галузі.

Протягом 2021-2023 років підприємство зазнало значних змін у фінансових показниках. Важливими аспектами для розгляду є тенденції в управлінні активами та зобов'язаннями підприємства, що відображаються в динаміці його балансу, а також зміни в результатах операційної діяльності, що визначають фінансову стійкість підприємства. Особливу увагу слід приділити розгляду ключових показників, таких як зміни у вартості основних засобів, біологічних активів, дебіторської заборгованості, а також фінансових результатів від реалізації продукції та витрат на адміністративну діяльність.

Динаміка активів ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр. наведено в таблиці 2.1. Аналіз показників активів підприємства за зазначений період дозволяє оцінити тенденції змін у його фінансовому стані. Детальніше розгляд кожного з активів та їх вплив на загальну фінансову стратегію підприємства представлений у відповідних розділах таблиці.

Таблиця 2.1 – Динаміка активів ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,–		Відносний приріст (відхилення), %		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Нематеріальні активи	68265	68264	69628	-1	1364	0	2	2
Незавершені капітальні інвестиції	227	227	227	0	0	0	0	0
Основні засоби:	9876	7020	4411	-2 856	-2609	-28,92	-37,17	-55,34
Довгострокові біологічні активи	2085	3234	3 562	1 149	328	55,11	10,14	70,84
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	80453	78745	77828	-1 708	-917	-2,12	-1,16	-3,26
Виробничі запаси	1564	1523	1796	-41	273	-2,62	17,93	14,83
Незавершене виробництво	2970	2 706	4 580	-264	1 874	-8,89	69,25	54,21
Готова продукція	5419	7 079	7 976	1660	897	30,63	12,67	47,19
Запаси	9953	11308	14352	1355	3044	13,61	26,92	44,2
Поточні біологічні активи	1626	3 837	5 821	2211	1 984	135,98	51,71	258
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	734	1069	329	335	-740	45,64	-69,22	-55,18
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	578	532	610	-46	78	-7,96	14,66	5,54
Інша поточна дебіторська заборгованість	232	60	9	-172	-51	-74,14	-85	-96,12
Гроші та їх еквіваленти	25	82	81	57	-1	228	-1,22	224
Інші оборотні активи	88	153	206	65	53	73,86	34,64	134,09
ОБОРОТНІ АКТИВИ	13236	17041	21408	3805	4367	28,75	25,63	61,74
БАЛАНС	93689	95786	99236	2097	3450	2,24	3,6	5,92

*Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності ДП «ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» (Додаток А)

Аналізуючи динаміку активів за період 2021–2023 років, можна зробити кілька ключових висновків.

Нематеріальні активи залишаються майже незмінними протягом аналізованого періоду, збільшившись лише на 2% до 2023 року.

Незавершені капітальні інвестиції не зазнали змін за ці три роки, що свідчить про відсутність нових вкладень у цей напрямок.

Основні засоби демонструють значне зниження, скоротившись на 55,34% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що вказує на значне зношування чи їх вибуття.

Довгострокові біологічні активи показали суттєве зростання на 70,84% за період, що свідчить про активний розвиток цього виду активів.

Запаси продемонстрували загальне зростання на 44,2%, що свідчить про нарощування виробничого потенціалу та обсягів готової продукції.

Поточні біологічні активи зросли найбільше, на 258%, що свідчить про значне збільшення ресурсів, які використовуються в короткостроковій діяльності.

Дебіторська заборгованість за продукцію різко знизилася, скоротившись на 55,18% у 2023 році, що може свідчити про покращення умов оплати або скорочення продажів на умовах відстрочення платежу.

Загальний баланс підприємства за цей період виріс на 5,92%, що свідчить про поступове зростання вартості активів підприємства.

Динаміка джерел фінансування підприємства в 2021 - 2023 рр. наведено в таблиці 2.2.

Власний капітал підприємства зріс на 1,88% за період, головним чином за рахунок збільшення зареєстрованого капіталу на 2,58% та зростання резервного капіталу на 7,25%. Це свідчить про поступове зміцнення власних ресурсів підприємства.

Додатковий капітал знизився на 8,14%, що може вказувати на зменшення фінансових надходжень, не пов'язаних зі звичайною діяльністю, або перерозподіл ресурсів.

Довгострокові зобов'язання суттєво скоротилися на 61,69%, що свідчить про погашення частини зобов'язань або зменшення потреби у довгостроковому фінансуванні.

Поточні зобов'язання різко зросли на 109,95%, що вказує на значне збільшення кредиторської заборгованості. Зокрема, кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги зросла на 129,77%, що може свідчити про збільшення обсягів операційної діяльності або проблеми з погашенням поточних зобов'язань.

Таблиця 2.2 – Динаміка джерел фінансування ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		Відносний приріст (відхилення), %		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Зареєстрований (пайовий) капітал	75984	75984	77942	0	1958	0	2,58	2,58
Додатковий капітал	7306	7306	6711	0	-595	0	-8,14	-8,14
Резервний капітал	3835	3975	4113	140	138	3,65	3,47	7,25
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	87125	87265	88766	140	1501	0,16	1,72	1,88
Інші довгострокові зобов'язання	1929	1 197	739	-732	-458	-37,95	-38,26	-61,69
ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	1 929	1197	739	-732	-458	-37,95	-38,26	-61,69
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1431	1193	3288	-238	2095	-16,63	175,61	129,77
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	653	2588	3322	1935	734	296,32	28,36	408,73
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	136	990	534	854	-456	627,94	-46,06	292,65
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	469	499	398	30	-101	6,4	-20,24	-15,14
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	476	263	360	-213	97	-44,75	36,88	-24,37
Поточні забезпечення	1368	1427	1646	59	219	4,31	15,35	20,32
Інші поточні зобов'язання	102	364	183	262	-181	256,86	-49,73	79,41
ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	4635	7324	9731	2689	2407	58,02	32,86	109,95
Баланс	93689	95786	99236	2097	3450	2,24	3,6	5,92

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності ДП «ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» (Додаток А)*

Кредиторська заборгованість перед бюджетом зростає на 408,73%, що може свідчити про накопичення податкових або інших платежів до державного бюджету.

Кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування зменшилась на 46,06% у 2023 році, що вказує на певне покращення в управлінні цими платежами.

Інші поточні зобов'язання знизилися на 49,73%, що свідчить про скорочення певних зобов'язань у короткостроковій перспективі.

Загальний баланс підприємства зріс на 5,92%, що свідчить про поступове зростання активів і збільшення фінансових ресурсів підприємства.

Динаміка фінансових результатів підприємства в 2021 - 2023 рр. наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка фінансових результатів ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		Відносний приріст (відхилення), %		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	42256	34184	38737	-8072	4553	-19,1	13,32	-8,33
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	26467	26369	28373	-98	2004	-0,37	7,6	7,2
Валовий прибуток (збиток)	15789	7815	10364	-7974	2549	-50,5	32,62	-34,36
Інші операційні доходи	384	1049	249	665	-800	173,18	-76,26	-35,16
Адміністративні витрати	4289	3508	3924	-781	416	-18,21	11,86	-8,51
Витрати на збут	218	487	443	269	-44	123,39	-9,03	103,21
Інші операційні витрати	10376	4139	4828	-6 237	689	-60,11	16,65	-53,47
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	1290	730	1 418	-560	688	-43,41	94,25	9,92
Інші доходи	78	283	137	205	-146	262,82	-51,59	75,64
Фінансові витрати	193	246	145	53	-101	27,46	-41,06	-24,87
Інші витрати	0	67	570	67	503	-	750,75	-
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	1175	700	840	-475	140	-40,43	20	-28,51
Витрати (дохід) з податку на прибуток	0	0	151	0	151	-	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	1175	700	689	-475	-11	-40,43	-1,57	-41,36

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності ДП «ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» (Додаток А)*

Аналіз фінансових результатів за даними таблиці 1.3 свідчить про нестабільність в основних показниках діяльності підприємства та потребу в подальших кроках для покращення фінансових результатів.

Чистий дохід від реалізації продукції в 2022 році зменшився на 19,1%, але у 2023 році показав зростання на 13,32%, що частково компенсувало попередній спад. Однак у порівнянні з 2021 роком, дохід все ще знизився на 8,33%. Це свідчить про певні труднощі в реалізації продукції, які могли бути спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами. Для стабілізації доходу рекомендується розширення ринків збуту та удосконалення маркетингової стратегії.

Собівартість реалізованої продукції зросла на 7,6% у 2023 році порівняно з 2022 роком, що свідчить про зростання витрат на виробництво. З огляду на це, слід зосередитися на оптимізації виробничих процесів та зниженні витрат, щоб утримати конкурентоспроможність продукції.

Валовий прибуток у 2022 році впав на 50,5%, але в 2023 році він знову зріс на 32,62%. Однак у порівнянні з 2021 роком цей показник все ще значно нижчий (на 34,36%). Підприємству слід проаналізувати структуру витрат, щоб забезпечити більш стійке зростання валового прибутку.

Інші операційні доходи різко зросли у 2022 році, але впали у 2023 році на 76,26%. Це може свідчити про нестабільність доходів від інших операційних активів або діяльності, що потребує більш детального аналізу.

Адміністративні витрати у 2023 році зросли на 11,86%, що є негативним фактором. Потрібно посилити контроль за витратами та зосередитися на зменшенні зайвих адміністративних витрат.

Інші операційні витрати зменшились на 53,47% у порівнянні з 2021 роком, що є позитивною тенденцією. Збереження цієї динаміки допоможе поліпшити загальні фінансові результати підприємства.

Фінансовий результат від операційної діяльності демонструє зростання на 94,25% у 2023 році порівняно з 2022 роком, що є важливим досягненням. Однак необхідно стабілізувати операційну діяльність і зосередитися на збільшенні прибутковості.

Чистий фінансовий результат у 2023 році незначно знизився на 1,57%, що вказує на певну стабілізацію після суттєвого зниження у 2022 році на 40,43%. Для підвищення чистого прибутку підприємство повинно зосередитися на оптимізації витрат та підвищенні операційної ефективності.

Отже, потрібно підвищити ефективність збуту та розширити канали реалізації продукції, зосередитися на зниженні виробничих витрат шляхом модернізації виробничих процесів, провести аудит адміністративних витрат і впровадити заходи для їх оптимізації, підтримувати тенденцію зменшення операційних витрат для забезпечення стійкого прибутку, посилити фінансовий контроль та управління грошовими потоками для підвищення стабільності фінансових результатів.

Аналіз динаміки показників ліквідності підприємства за період 2021-2023 рр. вказує на поступове погіршення ліквідності підприємства, що може мати негативні наслідки для його здатності оперативно покривати короткострокові зобов'язання.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників ліквідності ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +,-		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	2,86	2,33	2,2	-0,53	-0,13	-0,66
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,71	0,78	0,73	0,07	-0,05	0,02
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,01	0,01	0	0	0
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	0,49	0,3	0,12	-0,19	-0,18	-0,37

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності ДП «ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» (Додаток А)*

Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття) демонструє стійке зниження: з 2,86 у 2021 році до 2,2 у 2023 році. Це свідчить про погіршення здатності підприємства покривати свої поточні зобов'язання оборотними активами.

Оптимальне значення цього коефіцієнта зазвичай коливається в межах 1,5-2, тому зменшення показника на 0,66 за три роки є негативною тенденцією. Підприємству слід зосередитися на поліпшенні управління оборотними активами та зниженні короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за аналізований період не зазнав суттєвих змін і залишився близьким до рівня 0,73 у 2023 році. Підвищення на 0,07 у 2022 році порівняно з 2021 роком свідчить про деяке покращення ліквідності, проте у 2023 році коефіцієнт знову трохи знизився. Це вказує на нестабільність ліквідності, і підприємству слід підтримувати тенденцію до зростання цього показника шляхом ефективнішого управління швидколіквідними активами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності залишився на незмінному низькому рівні 0,01 протягом трьох років. Це означає, що підприємство має дуже низьку кількість готівки та її еквівалентів, що обмежує можливості негайно покривати короткострокові зобов'язання. Підвищення цього показника є критично важливим для покращення фінансової стійкості підприємства.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості зазнало значного зниження – з 0,49 у 2021 році до 0,12 у 2023 році. Це свідчить про те, що обсяг короткострокової дебіторської заборгованості значно зменшився відносно короткострокової кредиторської заборгованості, що є сигналом про можливі проблеми зі своєчасним стягненням дебіторської заборгованості та накопиченням кредиторської. Необхідно вжити заходів для покращення управління дебіторською заборгованістю.

Отже, для покращення коефіцієнта поточної ліквідності, слід зосередитися на збільшенні обсягу оборотних активів за рахунок підвищення обсягів продажів та скорочення тривалості дебіторської заборгованості. Підвищення коефіцієнта абсолютної ліквідності є важливим завданням, яке може бути досягнуто шляхом більш ефективного управління грошовими коштами, накопичення грошових резервів і поліпшення фінансового контролю. Для покращення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, підприємству необхідно активніше працювати з постачальниками, домовлятися про вигідніші умови оплати та

скоротити обсяг кредиторської заборгованості. Також важливо вдосконалити процес збору дебіторської заборгованості, скоротити терміни оплати клієнтами, а також зменшити обсяг безнадійних боргів. Ці заходи сприятимуть покращенню ліквідності та підвищенню фінансової стабільності підприємства.

Динаміка показників фінансової стійкості підприємства в 2021 - 2023 рр. наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка показників фінансової стійкості ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» в 2021 - 2023 рр.

Показники	Рік			Абсолютний приріст (відхилення), +, –		
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022	2023 / 2021
Власні обігові кошти, тис. грн.	6672	8520	10938	1848	2418	4266
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,5	0,5	0,51	0	0,01	0,01
Маневреність власних оборотних коштів	0	0,01	0,01	0,01	0	0,01
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів	0,67	0,75	0,76	0,08	0,01	0,09
Коефіцієнт фінансової автономії	0,93	0,91	0,89	-0,02	-0,02	-0,04
Коефіцієнт фінансової залежності	1,08	1,1	1,12	0,02	0,02	0,04
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,08	0,1	0,12	0,02	0,02	0,04
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,08	0,1	0,12	0,02	0,02	0,04
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,71	0,86	0,93	0,15	0,07	0,22
Коефіцієнт фінансової стійкості (покриття інвестицій)	0,95	0,92	0,9	-0,03	-0,02	-0,05
Коефіцієнт мобільності активів	0,16	0,22	0,28	0,06	0,06	0,12

**Джерело: Розрахунки проведені на основі фінансової звітності ДП «ДГ Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» (Додаток А)*

Аналіз показників фінансової стійкості підприємства за період 2021-2023 рр. свідчить про поступові зміни в структурі капіталу та здатності підприємства забезпечувати фінансову стабільність.

У 2021 році власні обігові кошти становили 6672 тис. грн., тоді як у 2023 році цей показник зріс до 10 938 тис. грн., що демонструє абсолютний приріст на 4266 тис. грн. (зокрема, зростання на 2418 тис. грн. між 2022 та 2023 роками), це

свідчить про збільшення частки власних обігових коштів, що позитивно впливає на фінансову стабільність і зменшує залежність від зовнішнього фінансування.

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами залишився майже стабільним на рівні 0,5 у 2021 та 2022 роках і незначно зріс до 0,51 у 2023 році. Це вказує на те, що підприємство зберігає певну стабільність у фінансуванні оборотних активів за рахунок власних коштів, що є позитивним сигналом.

Маневреність власних оборотних коштів має незначне збільшення показника з 0 у 2021 році до 0,01 у 2022 і 2023 роках свідчить про незначне покращення здатності підприємства керувати своїми оборотними коштами. Проте, цей коефіцієнт залишається на низькому рівні, що може вказувати на обмежені можливості маневрування фінансовими ресурсами.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами запасів зріс з 0,67 у 2021 році до 0,76 у 2023 році, що свідчить про поступове покращення здатності покривати запаси власними оборотними засобами. Це позитивний сигнал, оскільки підприємство має меншу потребу в зовнішньому фінансуванні для підтримки запасів.

Показник коефіцієнта фінансової автономії зменшився з 0,93 у 2021 році до 0,89 у 2023 році, що свідчить про зниження частки власного капіталу у фінансуванні активів. Це може вказувати на збільшення залежності підприємства від зовнішнього фінансування, що є негативною тенденцією.

Показник коефіцієнту фінансової залежності зріс з 1,08 у 2021 році до 1,12 у 2023 році, що підтверджує збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування. Це підвищує ризики фінансової нестабільності та вимагає уваги до управління боргами.

Коефіцієнт фінансового левериджу збільшився з 0,08 у 2021 році до 0,12 у 2023 році, це означає, що підприємство більше покладається на боргове фінансування для збільшення рентабельності власного капіталу. Проте зростання цього показника вказує на підвищення фінансових ризиків через збільшення боргового навантаження.

Показник коефіцієнту маневреності власного капіталу збільшився з 0,08 у 2021 році до 0,12 у 2023 році, що свідчить про покращення гнучкості власного капіталу в умовах змін ринкового середовища.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості зріс з 0,71 у 2021 році до 0,93 у 2023 році, що означає підвищення частки короткострокової заборгованості в структурі зобов'язань підприємства. Це може свідчити про збільшення поточних фінансових ризиків і тиску на ліквідність.

Коефіцієнт фінансової стійкості (покриття інвестицій) зменшився з 0,95 у 2021 році до 0,9 у 2023 році, що вказує на деяке погіршення фінансової стійкості підприємства та здатності покривати інвестиції власними ресурсами.

Показник коефіцієнту мобільності активів зріс з 0,16 у 2021 році до 0,28 у 2023 році, що свідчить про підвищення мобільності активів, тобто їх здатності швидко перетворюватися на грошові кошти. Це позитивний сигнал, який свідчить про покращення управління активами.

Отже, позитивними аспектами є: зростання власних обігових коштів та покращення коефіцієнта забезпечення запасів власними засобами свідчить про покращення фінансової гнучкості підприємства; підвищення коефіцієнта мобільності активів вказує на кращу здатність підприємства до адаптації та управління активами.

До негативних аспектів можна віднести: зниження коефіцієнта фінансової автономії та зростання коефіцієнта фінансової залежності вказує на збільшення боргового навантаження, що підвищує ризики для фінансової стійкості; підвищення коефіцієнта короткострокової заборгованості вказує на необхідність більш ретельного управління боргами та короткостроковими зобов'язаннями.

2.2 Практичні основи обліку дебіторської заборгованості

Облік дебіторської заборгованості є важливою складовою бухгалтерського обліку, оскільки він дозволяє правильно відображати фінансові зобов'язання підприємства перед іншими особами, забезпечуючи точність і прозорість

фінансової звітності. В умовах діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», де виникають численні взаєморозрахунки з фізичними та юридичними особами, важливою є своєчасна і точна реєстрація дебіторської заборгованості, що має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства. Правильне відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку, зокрема на рахунках 36 і 37, дозволяє підтримувати ефективний контроль за розрахунками та мінімізувати ризики, пов'язані з неплатежами чи порушенням умов договорів.

У процесі господарської діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» проводить різноманітні розрахунки, що можуть спричиняти появу дебіторської заборгованості. Дебіторами можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи, а інформація про стан взаєморозрахунків з ними повинна бути належним чином відображена на відповідних рахунках і субрахунках бухгалтерського обліку, а також у фінансовій звітності підприємства. Отже, доцільно зосередити увагу на особливостях обліку розрахунків з дебіторами та їх відображенні у фінансовій звітності.

На підприємстві довгострокову дебіторську заборгованість обліковують на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Цей рахунок використовується для відображення заборгованості за передане у фінансову оренду майно (субрахунок 181), довгострокових векселів одержаних (субрахунок 182) та іншої дебіторської заборгованості (субрахунок 183).

Поточна дебіторська заборгованість обліковується на рахунках 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Для іншої поточної дебіторської заборгованості призначено рахунок 37, який включає численні субрахунки. Господарство застосовує лише частину з них, перелік яких наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Субрахунки рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», що застосовує ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Субрахунок	Зміст інформації
371 «Розрахунки за виданими авансами»	Суми авансів, наданих постачальникам, підрядникам та іншим контрагентам
372 «Розрахунки з підзвітними особами»	Взаєморозрахунки з підзвітними особами, що відображають як їхню заборгованість перед підприємством, так і навпаки
373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	Доходи, що підлягають отриманню: дивіденди, відсотки, роялті тощо
374 «Розрахунки за претензіями»	Вимоги до постачальників, підрядників та інших контрагентів, включаючи штрафи, пені та неустойки, які були визнані
375 «Розрахунки з відшкодування завданих збитків»	Компенсація збитків, завданих підприємству через нестачі, псування цінностей або розкрадання, за умови ідентифікації винуватця
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	Розрахунки, які не охоплюються іншими субрахунками рахунку 37, зокрема з працівниками (окрім розрахунків із заробітної плати та підзвітними особами)
378 «Розрахунки з державними цільовими фондами»	Взаєморозрахунки з державними фондами, зокрема за коштами з тимчасової непрацездатності

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

Дебіторська заборгованість іноді може бути відображена на нетипових для неї рахунках, зокрема на рахунках класу 6 «Поточні зобов'язання». Це відбувається, наприклад, у разі переplat, коли пасивні рахунки цього класу мають дебетове сальдо замість кредитового.

Такий випадок спостерігається у господарських операціях, пов'язаних із сплатою та нарахуванням податку на прибуток. Наприклад, дебіторська заборгованість у розмірі 20000,00 грн. може бути відображена як дебетове сальдо на субрахунку 641 «Розрахунки за податками». Згідно з НП(С)БО 10, дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом включає заборгованість фінансових і податкових органів, авансові платежі, переplати за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. У балансі вона відображається із зазначенням заборгованості з податку на прибуток.

Наведемо деякі приклади відображення господарських операцій з обліку дебіторської заборгованості.

Господарство здійснило передоплату послуг підключення до мережі Інтернет на суму 1200,00 грн., у тому числі ПДВ – 200,00 грн. Передоплату було перераховано з поточного рахунку підприємства, а послуги отримано в повному обсязі.

Бухгалтерський облік цих операцій відображається через відповідну кореспонденцію рахунків, наведено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Облік розрахунків за виданими авансами

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Перераховано передоплату постачальнику	1200,00	371	311
Відображено податковий кредит із ПДВ	200,00	641	644
Отримано послуги	1000,00	92	631
Списано податковий кредит із ПДВ	200,00	644	631
Проведено залік заборгованостей	1200,00	631	371

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

У разі, якщо на звітну дату підприємство здійснило авансовий платіж, але товари, матеріальні цінності або послуги ще не отримані, залишок цієї заборгованості необхідно відобразити у Балансі. Для цього у формі № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» передбачено окремий рядок – 1130.

На субрахунку 372 відображаються розрахунки з підзвітними особами щодо витрат на відрядження або адміністративно-господарські потреби. Підзвітна особа – це працівник, який отримує кошти для покриття майбутніх витрат. У разі видачі коштів на відрядження необхідно дотримуватися розробленого в господарстві положення про службові відрядження.

Працівника господарства направлено у відрядження за наказом керівника. Йому перераховано аванс у розмірі 1500 грн. Після повернення працівник подав Звіт про використання коштів на суму 2350 грн., включно з ПДВ – 310 грн. Господарство відшкодувало працівнику надміру витрачену суму.

У таблиці 2.8 подано бухгалтерські записи для відображення цих операцій.

Таблиця 2.8 – Бухоблік розрахунків із підзвітними особами за відрядження

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Перераховано аванс підзвітній особі	1 500,00	372	311
Підзвітна особа відзвітувала про витрати	2 040,00	91	372
Відображено податковий кредит із ПДВ	310,00	641	372
Нараховано компенсувальні податкові зобов'язання з ПДВ	310,00	91	641
Відшкодовано підзвітній особі суму перевитрат	850,00	372	311

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

Кошти для забезпечення адміністративно-господарських потреб підприємства передають підзвітній особі для виконання конкретних завдань. Як правило, такі кошти видаються у вигляді авансу, після чого підзвітна особа надає до бухгалтерії звіт про використання коштів, супровідні документи та придбані ТМЦ.

Водію підприємства видали аванс у розмірі 850 грн. для придбання запчастин до автомобіля. Він придбав запчастини на суму 810 грн. (включно з ПДВ – 135 грн.) та подав до бухгалтерії чеки і звіт про використання коштів. Невикористані кошти в розмірі 40 грн. були повернуті до каси підприємства (Таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Бухгалтерський облік розрахунків із підзвітними особами за придбання ТМЦ

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Видано з каси кошти підзвітній особі	850,00	372	301
Придбано запчастини підзвітною особою	675,00	207	372
Відображено податковий кредит із ПДВ (за умови реєстрації ПН в ЄРПН)	135,00	641	372
Нараховано компенсувальні податкові зобов'язання з ПДВ	135,00	207	641
Повернено невикористані кошти до каси підприємства	40,00	301	372

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

Субрахунок 373 у бухгалтерському обліку в господарстві використовується для фіксації нарахованих відсотків за депозитами. Тимчасово вільні кошти підприємство може розмістити на депозитному рахунку в банку для отримання доходу. Депозити можуть бути строковими, на вимогу або мати інші умови повернення.

Для відображення нарахованих відсотків використовуються такі бухгалтерські проведення:

- за строковим депозитом: Дт 373 – Кт 733;
- за депозитом на вимогу: Дт 373 – Кт 719.

Господарство розмістило на строковому депозиті 50000 грн. на 10 місяців. Після завершення терміну депозиту було нараховано відсотки у сумі 7500 грн., які зарахували на поточний рахунок разом із поверненням основної суми депозиту (Таблиця 2.10).

Таблиця 2.10 – Облік операцій із нарахування доходів за депозитом

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Перераховано кошти на депозитний рахунок	50000,00	352	311
Нараховано відсотки за депозитом	7500,00	373	733
Відсотки зараховано на поточний рахунок	7500,00	311	373
Повернено основну суму депозиту	50000,00	311	352

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

У діяльності підприємства можуть виникати ситуації, коли постачальники або замовники не виконують умов договорів. Це може проявлятися в невідповідності цін і тарифів, якості товарів технічним умовам, нестачі матеріальних цінностей або несвоєчасній оплаті наданих послуг. У таких випадках підприємство висуває претензії, які обліковуються на субрахунку 374. Також на цьому субрахунку відображають нараховані штрафи, пені та неустойки.

Нарахування неустойки збільшує дохід підприємства, що відображається проведенням за кредитом субрахунку 715 «Одержані штрафи, пені, неустойки».

У господарстві виявлено нестачу матеріалів від постачальника на суму 500 грн., а також отримано рішення суду про штраф у розмірі 1380 грн., накладений на іншого кредитора за порушення умов договору. Постачальник виконав претензію, додатково поставивши матеріали, а кредитор перерахував штраф на поточний рахунок підприємства (Таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 – Бухгалтерський облік розрахунків за претензіями

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Висунуто претензію постачальнику за нестачу матеріалів	500,00	374	631
Поставлено матеріали для погашення претензії	500,00	201	374
Нараховано штраф кредитору	1380,00	374	715
Отримано штраф від кредитора	1380,00	311	374

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

Якщо на підприємстві виявлено нестачу чи втрату цінностей або завдано інших збитків (наприклад, пошкодження майна), необхідно визначити розмір збитків через незалежну оцінку згідно з національними стандартами. Після оцінки складається звіт, в якому відображається сума збитку, яку фіксують в обліку. У разі визначення винної особи ця сума може бути пред'явлена для відшкодування.

Сума нестачі активів реєструється в позабалансовому обліку на рахунку 072 «Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей» і відноситься до витрат. Якщо виявлено винну особу, сума нестачі відображається як заборгованість цієї особи і доходи підприємства (на субрахунку 716 «Відшкодування раніше списаних активів»).

У господарстві під час інвентаризації виявлено нестачу запасів на суму 385 грн., яка відповідає вартості, визначеній незалежною оцінкою. Винною особою визнано матеріально відповідальну особу, з якої ця сума була утримана із заробітної плати (Таблиця 2.12).

Таблиця 2.12 – Облік розрахунків за відшкодуванням збитків

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Виявлено нестачу запасів	385,00	947	201
Відображено суму нестачі в позабалансовому обліку	385,00	072	
Суму нестачі віднесено на винну особу	385,00	375	716
Утримано суму нестачі із заробітної плати винної особи	385,00	661	375
Списано суму нестачі з позабалансового обліку	385,00		072

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСТ Північного Сходу НААН України»*

Субрахунок 377 використовується для обліку всіх інших видів поточної дебіторської заборгованості, які не можуть бути відображені на інших субрахунках рахунку 37. Зазвичай цей субрахунок застосовується для відображення заборгованості дебіторів за майно, передане в оренду, а також за реалізовані виробничі запаси та необоротні активи.

Господарство реалізувало спеціалізованому підприємству брухт на суму 960 грн. на умовах наступної оплати. Вартість, за якою брухт був оприбуткований, складає 950 грн. Оплата за брухт надійшла на поточний рахунок підприємства (Таблиця 2.13).

Таблиця 2.13 – Облік розрахунків за реалізовани виробничі запаси

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Реалізація брухту	960,00	377	712
Списання собівартості реалізованого брухту	950,00	943	201
Отримано кошти від покупців на поточний рахунок	960,00	311	377
Формування фінансового результату реалізації виробничих запасів	960,00	712	791
	950,00	791	943

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСТ Північного Сходу НААН України»*

Господарство надає приміщення в оренду фізичній особі-підприємцю. Сума орендної плати за місяць складає 9000 грн., з яких 1500 грн. – ПДВ. У поточному

місяці підприємство отримало авансовий платіж за оренду та нарахувало дохід від операційної оренди активів (Таблиця 2.14).

Таблиця 2.14 – Облік розрахунків за надане в оренду приміщення

Суть господарської операції	Сума, грн.	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
Отримано аванс за оренду приміщення	9000,00	311	681
Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ (якщо ПН зареєстровано в ЄРПН)	1500,00	643	641
Нараховано дохід від оренди	9000,00	377	713
Відображено суму податкового зобов'язання з ПДВ	1500,00	713	643
Здійснено залік заборгованості	9000,00	681	377

**Джерело: Узагальнено автором на основі господарських операцій ДП «ДГ ІСТ Північного Сходу НААН України»*

Таким чином, якщо на звітну дату підприємство має дебіторську заборгованість за оренду або реалізовані активи, така заборгованість відображається в рядку 1155 Балансу.

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом відображається в балансі підприємства як залишок на дебетових субрахунках 641 «Розрахунки за податками» та 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами». Така заборгованість виникає зазвичай у випадку переплати податків, зборів чи інших платежів до бюджету. Крім того, дебетовий залишок може свідчити про заборгованість фінансових чи податкових органів перед підприємством. У разі наявності залишку за дебетом на цих субрахунках, його слід відобразити як частину дебіторської заборгованості в балансі.

Згідно з НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до балансу за чистою реалізаційною вартістю. Для визначення цієї вартості обчислюють резерв сумнівних боргів. Щоб уникнути непорозумінь під час перевірок, у документах про облікову політику зазначено про створення на підприємстві резерву сумнівних боргів

Таким чином, правильна організація обліку дебіторської заборгованості є необхідною для ефективного управління фінансами підприємства. На прикладі ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» було продемонстровано, як різні види дебіторської заборгованості, зокрема поточна та довгострокова, відображаються в бухгалтерії через відповідні рахунки і субрахунки. Облік авансів, розрахунків з підзвітними особами, нарахованих доходів та претензій до постачальників і замовників є основою для правильного формування фінансової звітності, що дозволяє підприємству підтримувати стабільність і довіру з боку контрагентів і контролюючих органів.

2.3 Удосконалення обліку дебіторської заборгованості

Облік дебіторської заборгованості є важливим елементом фінансового управління підприємством, оскільки впливає на його ліквідність, платоспроможність та ефективність розрахунків із контрагентами. В сучасних умовах господарювання постає необхідність вдосконалення обліку дебіторської заборгованості, що передбачає використання сучасних інформаційних технологій, автоматизацію процесів та запровадження ефективних методів управління (Таблиця 2.15).

Одним із ключових напрямів удосконалення обліку дебіторської заборгованості є впровадження більш потужних інформаційних систем, що дозволяють автоматизувати процеси обліку та контролю. Використання спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, BAS ERP, ISpro, SAP) дозволяє оперативно обробляти інформацію про дебіторську заборгованість, знижувати ризики помилок та підвищувати ефективність аналізу даних. Такі системи можуть містити модулі для автоматичного контролю прострочених платежів, формування звітності та аналізу дебіторів, що значно спрощує роботу фінансової служби підприємств.

Крім того, впровадження цифрових платформ дозволяє об'єднати всі операції, пов'язані з дебіторською заборгованістю, в єдину систему, що сприяє прозорості бухгалтерського обліку та полегшує моніторинг фінансових потоків.

Таблиця 2.15 – Напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Напрямок удосконалення	Опис
Впровадження інформаційних систем	Використання сучасного програмного забезпечення (BAS ERP, ISpro, SAP) для автоматизації обліку та контролю дебіторської заборгованості.
Автоматизація процесів	Інформаційні системи містять модулі для контролю прострочених платежів, формування звітності, аналізу дебіторів, що спрощує роботу фінансової служби.
Цифрові платформи	Об'єднання всіх операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, в єдину систему, що підвищує прозорість бухгалтерського обліку.
Оптимізація управлінських рішень	Багаторівневий доступ до даних дозволяє покращити процеси прийняття рішень та якість фінансової аналітики.
Можливості автоматизованих систем	- Виявлення простроченої заборгованості; - створення нагадувань про строки погашення; - аналіз платіжної дисципліни контрагентів; - інтеграція з банківськими системами; - прогнозування фінансових потоків; - оцінка ризиків та ймовірності погашення заборгованості; - детальний моніторинг фінансового стану дебіторів.

**Джерело: Запропоновано автором на основі діяльності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»*

Додатково, такі платформи забезпечують багаторівневий доступ до даних, що дозволяє оптимізувати процеси прийняття управлінських рішень та підвищити якість фінансової аналітики.

Автоматизовані системи дають змогу:

- своєчасно виявляти прострочену заборгованість;
- створювати нагадування про строки погашення боргів;
- аналізувати платіжну дисципліну контрагентів;
- здійснювати інтеграцію з банківськими системами для швидкого проведення взаєморозрахунків;
- здійснювати прогнозування фінансових потоків, виходячи з історичних даних платежів;
- автоматично розраховувати коефіцієнти ризику та оцінювати ймовірність погашення дебіторської заборгованості;

- інтегрувати інформацію про дебіторів з аналітичними модулями для детального моніторингу їх фінансового стану.

Завдяки автоматизації підприємство може суттєво скоротити час на управління дебіторською заборгованістю та мінімізувати ризики фінансових втрат. Автоматизовані алгоритми можуть також сприяти прийняттю більш обґрунтованих рішень щодо кредитної політики підприємства, встановлення оптимальних умов розрахунків та контролю за їх дотриманням.

Розглянемо деякі можливості програмних продуктів на платформі BAS.

«Відомість розрахунків з клієнтами» (Рисунок 2.1) надає детальний аналіз взаєморозрахунків, зміну заборгованості за обраний період та актуальне сальдо. Вона дозволяє оцінити фактичну заборгованість і динаміку її змін із можливістю фільтрації за різними параметрами (клієнт, організація тощо).

Відомість розрахунків з клієнтами

Параметри: Період: 01.01.2025 - 31.12.2025
Дані звіту: У валюті взаєморозрахунків

Організація	Валюта	Початковий залишок	Замовлено	Відвантажено
Клієнт	Контрагент	Борг клієнта	Наш борг	
Добро ТОВ	UAH	3 657 307.40	2 553 703.94	
Ассоль	ТОВ Ассоль	143 042.40		
Будинок побуту	Будинок побуту	8 400.00		
Все для дому	Все для дому	97 218.84	16 207.93	
Глорія	Глорія	32 502.24	32 502.24	
Колібри	Колібри	72 600.00	6 700.00	
Колібри	Метелик		6 000.00	
Контакт	Контакт	8 000.00		
Невідомий партнер	ПАО ОРПН	36 000.00		
Оптіма	Оптіма ТОВ	426 466.55		
Промбуд	Промбуд БАТ	2 408 250.97	2 408 250.97	
Спілка інвалідів	Спілка інвалідів	49 500.00		
Тролиця ТОВ	Тролиця ТОВ	375 326.40	34 042.80	
Тролиця ТОВ	Тролиця ТОВ		50 000.00	
Корона	UAH	29 874.92		
Світ продуктів (Кирилівська)	Світ продуктів	10 988.40		

Рисунок 2.1 – Відомість розрахунків з клієнтами

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Основні можливості звіту:

- аналіз залишків та оборотів взаєморозрахунків за визначений період;
- групування даних за об'єктами розрахунків, документами, датами виникнення та планового погашення заборгованості;

- відображення сум у валютах взаєморозрахунків, а також у регламентованому та управлінському обліку;
- контроль залишків планового відвантаження та оплати клієнтів;
- аналіз заліку авансів за розрахунковими документами.

Для детального перегляду інформації можна відкрити звіт «Картка розрахунків із клієнтами», натиснувши двічі на потрібний рядок і вибравши опцію «Розшифрувати іншим звітом».

Звіт «Заборгованість клієнтів» (Рисунок 2.2) відображає актуальний стан розрахунків із покупцями, дозволяючи оцінити рівень заборгованості, контролювати своєчасність платежів за відвантажені в кредит товари. Розрахунок здійснюється відповідно до узгодженого графіка оплат, зазначеного в offertі.

Звіт: Заборгованість клієнтів

Дата звіту: Початок цього дня

Клієнт:

Організація:

Сформувати

Настройки...

Знайти...

0

Ще ?

Заборгованість клієнтів

Параметри: Дата звіту: 15.02.2025

Валюта	Борг клієнта	Борг клієнта (прострочено)	Наш борг	Сальдо боргу	Оплачується	Планована оплата від клієнта	Аванс, забезп.
Клієнт						Всього	Прострочено
УАН	3 975 333,32	3 975 333,32	2 664 040,98	1 311 292,34		2 725 183,53	2 725 183,53
Промбуд	2 408 250,97	2 408 250,97	2 408 250,97			33 986,28	33 986,28
Оптіма	426 466,55	426 466,55		426 466,55		426 466,55	426 466,55
Троянда ТОВ	375 326,40	375 326,40	84 042,80	291 283,60		375 326,40	375 326,40
Ассоль	304 082,40	304 082,40	102 860,84	201 221,56		1 319 276,78	1 319 276,78
Копібі	161 256,00	161 256,00	12 700,00	148 556,00		194 306,12	194 306,12
Все для дому	97 218,84	97 218,84	16 207,93	81 010,91		97 218,84	97 218,84
Спілка інвалідів	49 500,00	49 500,00		49 500,00		49 500,00	49 500,00
Невідомий партнер	36 000,00	36 000,00		36 000,00		36 000,00	36 000,00
Глорія	32 502,24	32 502,24	32 502,24			32 502,24	32 502,24
Томашенко Сергій Павлович	23 456,52	23 456,52	4 140,00	19 316,52		23 456,52	23 456,52
Світ продуктів (Райдужний)	18 000,00	18 000,00		18 000,00		20 904,00	20 904,00
Світ продуктів (Кирилівська)	15 548,40	15 548,40	2 856,00	12 692,40		15 548,40	15 548,40
Будинок побуту	8 400,00	8 400,00		8 400,00		8 400,00	8 400,00
Дистрибутор електроварів	8 280,00	8 280,00		8 280,00		8 280,00	8 280,00
Контакт	8 000,00	8 000,00		8 000,00		8 000,00	8 000,00

Рисунок 2.2 – Заборгованість клієнтів

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Завдяки цьому звіту можна отримати відповіді на ключові питання:

- Який обсяг неоплачених поставок?
- Яка сума планових оплат за договорами та графіками розрахунків?
- Які клієнти мають найбільшу прострочену заборгованість?

- На яку суму заплановано відвантаження товарів?
- Скільки коштів очікується від клієнтів у вигляді оплати?
- Яка сума заборгованості організації перед клієнтами?
- Скільки коштів надійшло, але ще не підтверджено банком?

Звіт «Картка розрахунків з клієнтами» (Рисунок 2.3) призначений для контролю взаєморозрахунків з окремими клієнтами. Він містить детальну інформацію про заборгованість, планові платежі та відвантаження на дату кожного документа.

Картка розрахунків з клієнтами

Період: ... - ... Клієнт: ...

Організація: ...

Сформувати Настройки... Знайти...

Картка розрахунків з клієнтами

Дані звіту: У валюті взаєморозрахунків

Документ реєстратор	Сума за документом	Кінцеве сальдо Борг клієнта	Наш борг	До оплати	До відвантаження
0 Замовлення клієнта HA00-000008 від 06.01.2020 16:21:55	2 856.00			2 856.00	2 856.00
0 Надходження безготівкових ГК HA00-000005 від 16.01.2020 16:21:58	2 856.00		2 856.00		2 856.00
0 клієнта HA00-000009 від 06.01.2020 16:21:56	2 904.00			2 904.00	2 904.00
0 Замовлення клієнта HA00-000009 від 06.01.2020 16:21:56	2 904.00			2 904.00	2 904.00
0 в зберігачем KO00-000002 від 08.01.2020 12:00:00	686.52	686.52		686.52	
0 Викуп товарів зберігачем KO00-000002 від 08.01.2020 12:00:00	686.52	686.52		686.52	
0 товарів від клієнта HA00-000001 від 09.01.2020 11:18:24	339.80		339.80		
0 Повернення товарів від клієнта HA00-000001 від 09.01.2020 11:18:24	339.80		339.80		
0 клієнта DO00-000007 від 09.01.2020 14:43:33	32 400.00			32 400.00	32 400.00
0 Замовлення клієнта DO00-000007 від 09.01.2020 14:43:33	32 400.00			32 400.00	32 400.00
0 Реалізація товарів і послуг DO00-000014 від 22.01.2020 12:00:05	32 400.00	32 400.00		32 400.00	32 400.00
0 клієнта DO00-000008 від 10.01.2020 16:44:14	3 264.61			3 264.61	3 264.61
0 Замовлення клієнта DO00-000008 від 10.01.2020 16:44:14	3 264.61			3 264.61	3 264.61
0 Реалізація товарів і послуг DO00-000005 від 10.01.2020 00:00:00	3 264.61	3 264.61		3 264.61	3 264.61
0 Надходження безготівкових ГК DO00-000004 від 15.01.2020 16:17:47	3 264.61				
0 клієнта KO00-000002 від 10.01.2020 16:44:15					

Рисунок 2.3 – Картка розрахунків з клієнтами

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Формування звіту можливе на основі документів «Замовлення клієнта», «Реалізація товарів і послуг» або картки контрагента. У ньому відображаються всі операції, пов'язані з оплатою, реалізацією та поверненням товарів чи послуг. Звіт дозволяє простежити, які документи підтверджують погашення заборгованості клієнта або виконання зобов'язань перед ним.

Рекомендується аналізувати звіт у розрізі об'єктів розрахунків, проте за потреби можна деталізувати до рівня окремих документів, щоб визначити, які платежі закривали конкретні накладні.

Звіт «Відомість розрахунків з постачальниками» (Рисунок 2.4) надає детальний аналіз взаєморозрахунків, змін заборгованості за певний період та її поточного стану. Він дозволяє оцінити фактичну заборгованість, динаміку змін та здійснювати фільтрацію за різними параметрами, такими як постачальник чи організація.

← → ☆ Відомість розрахунків з постачальниками

☐ Період: -
☐ Постачальник:

☐ Організація:

Відомість розрахунків з постачальниками

Параметри: Дані звіту: У валюті взаєморозрахунків

Організація	Валюта	Початковий залишок	Замовлено	Поставлено
Постачальник	Контрагент	Договір	Борг постачальника	Наш борг
Медичний центр Профогляд	Медичний центр Профогляд			3 84
Молокозавод № 2	Молокозавод № 2	147	10 080,00	10 08
Молочні продукти	Молоченко Віктор Семенович	3		27 73
Молочні продукти	Молоченко Віктор Семенович	Тимчасовий		44
Перевезення	Перевезення			1 20
Продпоставка	Продпоставка	переуступка		
Продукти	Продукти	Купівля продуктів		77 04
Томашенко Сергій Павлович	Томашенко Сергій Павлович			2 50
Фабрика взуття	Фабрика взуття		180 000,00	180 00
ФОП Рулін А.В.	Рулін Антон Володимирович			30
Разом			17 407 743,73	19 117 42

Рисунок 2.4 – Відомість розрахунків з постачальниками

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Основні можливості звіту:

- аналіз залишків і оборотів за взаєморозрахунками протягом вибраного періоду;
- групування даних за об'єктами розрахунків, документами, датами виникнення та планового погашення заборгованості;
- оцінка заборгованості у валютах взаєморозрахунків, регламентованого та управлінського обліку;
- відображення залишків планових поставок та платежів постачальникам;
- аналіз заліку авансів за розрахунковими документами.

Для отримання детальної розшифровки можна відкрити звіт «Картка розрахунків з постачальниками», двічі клікнувши на відповідний рядок та обравши опцію «Розшифрувати іншим звітом».

Звіт «Картка розрахунків з постачальниками» (Рисунок 2.5) використовується для контролю взаєморозрахунків з окремими постачальниками. Він містить детальну інформацію про заборгованість, планові платежі та поставки на момент кожної фінансової операції.

Об'єкт розрахунків	Дата	Документ реєстратор	Сума за документом	Кінцеве сальдо	Борг постачальника	Наш борг	До оплати	До надхо
137	05.01.2020	Придбання товарів і послуг ДОО0-000001 від 05.01.2020 14:39:34	129 600,00			129 600,00	129 600,00	
Депозит митниці	13.01.2020	Списання безготівкових ГК ДОО0-000011 від 13.01.2020 16:21:58	88 000,00	88 000,00				
Купівля порошону	31.12.2019	Введення початкових залишків авансів, виданих постачальникам 00-00000001 від 31.12.2019 00:00:00	7 263,90	7 263,90				
Купівля продуктів	04.01.2020	Придбання товарів і послуг ДОО0-000019 від 04.01.2020 12:00:04	7 263,90					
	02.01.2020	Придбання товарів і послуг НАО0-000010 від 02.01.2020 15:59:23	77 040,00			77 040,00	77 040,00	
	28.02.2020	Взаємозалік заборгованості НАО0-000001 від 28.02.2020 12:00:01	77 040,00					
Поставки	28.12.2019	Замовлення постачальнику ДОО0-000005 від 28.12.2019 00:00:00	5 113 000,00				5 113 000,00	5 113 000,00
	28.12.2019	Замовлення постачальнику ДОО0-000010 від 28.12.2019 00:00:00	598 386,60				5 711 386,60	5 711 386,60
	31.12.2019	Введення початкових залишків авансів, виданих постачальникам 00-00000001 від 31.12.2019 00:00:00	500 000,00	500 000,00			5 211 386,60	5 211 386,60

Рисунок 2.5 – Картка розрахунків з постачальниками

**Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS*

Звіт формується на основі документів «Замовлення постачальнику», «Придбання товарів і послуг» або картки постачальника. У ньому відображаються всі операції, пов'язані з оплатою, закупівлею та поверненням товарів і послуг. Це дозволяє простежити, якими документами була погашена заборгованість перед постачальником та які зобов'язання залишаються невиконаними.

Рекомендується аналізувати звіт у розрізі об'єктів розрахунків, але за потреби його можна деталізувати до рівня окремих документів, щоб визначити, які платежі закрили конкретні накладні та з яких причин.

Удосконалення обліку передбачає застосування ефективних методів аналізу дебіторської заборгованості, зокрема:

- оцінку кредитоспроможності контрагентів перед укладанням договорів;
- резервування сумнівних боргів для зниження ризиків неплатоспроможності контрагентів;
- проведення факторного аналізу для виявлення тенденцій у структурі заборгованості;
- застосування скорингових моделей для оцінки ймовірності повернення боргів;
- використання сценарного аналізу для прогнозування можливих ризиків та їх впливу на фінансову стабільність підприємства;
- порівняння середніх строків погашення дебіторської заборгованості з галузевими стандартами;
- аналіз структури заборгованості з метою виокремлення ключових клієнтів, які створюють найбільші ризики для фінансової стабільності підприємства.

Аналіз заборгованості дає змогу підприємству своєчасно реагувати на проблеми, що виникають у процесі розрахунків із контрагентами, а також впроваджувати превентивні заходи для зменшення ризиків виникнення простроченої дебіторської заборгованості.

Для підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю можуть використовуватися сучасні фінансові інструменти:

- факторинг – продаж дебіторської заборгованості фінансовим установам для отримання грошових коштів;
- страхування дебіторської заборгованості – мінімізація ризиків неповернення боргів за рахунок страхових механізмів;
- дисконтування рахунків – продаж боргових зобов'язань зі знижкою для швидкого отримання грошових коштів;

- інкасація дебіторської заборгованості – залучення спеціалізованих компаній для примусового стягнення заборгованості;
- застосування штрафних санкцій та пені – стимулювання контрагентів до дотримання платіжної дисципліни;
- використання банківських гарантій – як інструменту зниження ризиків неплатоспроможності дебіторів;
- запровадження диференційованої кредитної політики – встановлення гнучких умов оплати для різних категорій клієнтів.

Застосування таких методів дозволяє зменшити фінансове навантаження на підприємство та забезпечити стабільний грошовий потік, крім того, впровадження системи раннього попередження щодо можливих неплатежів дозволяє своєчасно вживати заходів для уникнення фінансових втрат.

Отже, удосконалення обліку дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» можливе шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизації процесів, застосування ефективних методів аналізу та використання новітніх інструментів управління. Це сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства та мінімізації ризиків, пов'язаних із несвоєчасним погашенням заборгованості. Удосконалення методів контролю, використання комплексних аналітичних підходів та розширення спектра фінансових інструментів дозволить підприємствам підвищити ефективність роботи з дебіторською заборгованістю та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

3.1 Організаційні засади контролю дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість є важливою складовою фінансової звітності підприємства, яка відображає його взаємини з контрагентами, кредитоспроможність та платіжну дисципліну. Організація ефективного контролю за дебіторською заборгованістю забезпечує зменшення ризиків неповернення боргів, підтримання ліквідності та фінансової стабільності суб'єкта господарювання.

Контроль дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» базується на низці організаційних принципів, а саме:

1. Системність і комплексність – контроль має охоплювати всі етапи взаємовідносин із контрагентами (від укладання договорів до завершення розрахунків).
2. Прозорість обліку – забезпечення чіткого ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості для отримання достовірної інформації про її стан.
3. Регламентація процесів – встановлення внутрішніх нормативних документів, що регламентують порядок управління та контролю дебіторської заборгованості.
4. Використання інформаційних систем – автоматизація облікових процесів для підвищення оперативності аналізу даних.
5. Моніторинг ризиків – постійне відстеження фінансового стану дебіторів з метою своєчасного реагування на потенційні проблеми.

Організація контролю дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» здійснюється за певними етапами, які формують її чіткий алгоритм.

На першому етапі відбувається встановлення лімітів надання кредиту для кожного контрагента, враховуючи його фінансовий стан, ділову репутацію та історію попередньої співпраці. Таке планування спрямоване на мінімізацію ризиків і створення умов для ефективної взаємодії з партнерами.

Етап обліку передбачає забезпечення точного та своєчасного відображення господарських операцій, пов'язаних із виникненням, змінами та погашенням дебіторської заборгованості. Використання автоматизованих систем обліку дозволяє значно підвищити якість цього процесу.

Регулярний аналіз структури, динаміки та термінів погашення дебіторської заборгованості є невід'ємною частиною контролю. Особлива увага приділяється виявленню прострочених зобов'язань, що дозволяє вчасно приймати управлінські рішення.

На етапі контрольних заходів проводиться оцінка сумнівної та безнадійної заборгованості, а також формування резервів на її покриття. Завдяки цьому підприємство може заздалегідь підготуватися до можливих фінансових втрат.

Останнім етапом є впровадження конкретних заходів для зменшення дебіторської заборгованості, до них належать реструктуризація боргу, судове врегулювання або продаж заборгованості спеціалізованим компаніям.

Для ефективного контролю використовуються наступні інструменти:

- договірні механізми – укладення договорів із чітко визначеними умовами оплати та штрафними санкціями за порушення термінів;
- аналіз коефіцієнтів – розрахунок показників оборотності дебіторської заборгованості, середнього періоду інкасації, рівня сумнівної заборгованості;
- інформаційні системи – використання спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, BAS, ISpro) для автоматизації обліку та моніторингу;
- аудит – проведення внутрішнього чи зовнішнього аудиту з метою оцінки якості контролю дебіторської заборгованості.

У сучасних умовах цифровізації важливою складовою контролю дебіторської заборгованості є автоматизація процесів. Інформаційні системи забезпечують оперативний доступ до даних, підвищують точність обліку, зменшують трудовитрати та сприяють швидкому прийняттю управлінських рішень. Наприклад, системи BAS дозволяють автоматизувати облік дебіторської заборгованості, формувати звіти та здійснювати аналіз ризиків.

Організаційні засади контролю дебіторської заборгованості відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України». Вони включають чітке регламентування процесів, використання сучасних інформаційних технологій та систематичний аналіз фінансових показників. Ефективна організація контролю дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з несвоєчасними розрахунками, та забезпечує сталість фінансової діяльності підприємства.

Ефективний контроль дебіторської заборгованості є важливим чинником фінансової стабільності підприємства, оскільки він забезпечує своєчасне повернення коштів, підтримує ліквідність та мінімізує ризики втрат. У ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» контроль дебіторської заборгованості базується на системному підході, що охоплює всі етапи взаємодії з контрагентами – від укладання договорів до завершення розрахунків.

Важливим аспектом контролю є прозорість обліку, що досягається шляхом чіткого ведення бухгалтерських записів та застосування регламентованих процедур управління дебіторською заборгованістю. Регулярний моніторинг фінансового стану контрагентів дозволяє підприємству своєчасно реагувати на потенційні ризики та приймати відповідні управлінські рішення щодо управління боргами.

Автоматизація облікових процесів відіграє значну роль у підвищенні ефективності контролю дебіторської заборгованості. Використання сучасних інформаційних систем, зокрема BAS та ISpro, сприяє своєчасному аналізу стану заборгованості, покращенню її прогнозування та мінімізації ризиків неплатежів. Крім того, розрахунок фінансових коефіцієнтів дозволяє оцінити рівень

ризикованості дебіторської заборгованості та її вплив на фінансовий стан підприємства.

Застосування комплексного підходу до організації контролю дебіторської заборгованості забезпечує фінансову стабільність підприємства та його сталий розвиток. Поєднання договірних механізмів, автоматизованих облікових систем, регулярного аналізу дебіторської заборгованості та контрольних заходів сприяє зменшенню ризиків та підвищенню ефективності фінансової діяльності підприємства.

3.2 Методика внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Проведення суцільної інвентаризації активів і зобов'язань перед складанням річної фінансової звітності ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є обов'язковою процедурою, якої неможливо уникнути. Жодні форс-мажорні обставини, зокрема стихійні лиха чи війна, не звільняють від її виконання. Вимога здійснення інвентаризації закріплена законодавчо для всіх юридичних осіб незалежно від їхньої організаційно-правової форми та форми власності, якщо вони ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність.

Відповідно до ст. 10 Закону про бухоблік, інвентаризація необхідна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Її періодичність та об'єкти визначає керівник підприємства, за винятком випадків, коли вона є обов'язковою за законом. Водночас п. 12 Порядку № 419 чітко регламентує необхідність проведення інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності.

Крім того, інвентаризація є обов'язковою у випадках:

- зміни матеріально відповідальних осіб;
- виявлення крадіжок, зловживань або псування цінностей (у межах, визначених керівником підприємства);
- наявності судового рішення чи вимоги уповноваженого органу;

- техногенних аварій, пожеж чи стихійних лих (на наступний день після їх завершення);
- припинення діяльності підприємства.

Водночас через воєнний стан і бойові дії в Україні виконання цих вимог не завжди можливе, тому до Положення № 879 було внесено відповідні зміни.

Результати інвентаризації відображають у бухгалтерському обліку на підставі протоколу інвентаризаційної комісії, затвердженого керівником підприємства. Висновки комісії щодо врегулювання інвентаризаційних розбіжностей є розпорядчим документом і після затвердження стають підставою для бухгалтерських записів.

Результати інвентаризації мають бути внесені до обліку та фінансової звітності того періоду, в якому вона була завершена. Тобто їх слід відобразити ще до складання та затвердження річної фінансової звітності.

Перед відображенням в обліку виявлених інвентаризаційною комісією розбіжностей бухгалтер повинен встановити їхні причини та діяти відповідно до ситуації.

Облікові помилки попередніх періодів виправляються згідно з НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Це передбачає коригування сальдо нерозподіленого прибутку та повторне відображення порівняльної інформації у фінансовій звітності. Виявлені лишки необоротних активів чи запасів можуть також свідчити про невідображену заборгованість перед контрагентами через відсутність у бухобліку первинних документів.

Фактичні лишки або нестачі через псування, розкрадання чи інші причини потребують з'ясування обставин, встановлення винних осіб (якщо такі є) та визначення розміру завданих збитків.

Інвентаризація охоплює не лише перерахунок активів та їх порівняння з бухгалтерськими даними, а й оцінку їхнього стану. Основними завданнями цього процесу є:

- виявлення невідповідних активів і зобов'язань, зокрема тих, що не відповідають критеріям визнання або є непридатними для використання. Такі

активи можуть підлягати списанню, ремонту, модернізації, продажу чи використанню в інших цілях;

- оцінка активів, що частково втратили якість або не використовуються, у тому числі застарілих матеріальних і нематеріальних активів, а також невикористаних сум забезпечень. Для них може бути ухвалене рішення про уцінку, продаж, консервацію або списання;
- аналіз активів із завершеним або близьким до завершення строком експлуатації, їх переглядають щодо можливості продовження використання, переоцінки чи інших дій для подальшого ефективного використання.

Перевірка дебіторської та кредиторської заборгованості має на меті забезпечити:

- дотримання строку позовної давності;
- обґрунтованість сум на рахунках розрахунків з контрагентами, підзвітними особами, депонентами та іншими дебіторами й кредиторами.

Для підтвердження реальності заборгованості підприємства-дебітори мають підтвердити заборгованість або надати заперечення, що зазвичай відбувається через підписання актів звіряння розрахунків. Однак у період воєнного стану ця вимога може бути складною для виконання, зокрема через неможливість обміну актами. У таких випадках розрахунки з дебіторами та кредиторами мають відображатися за даними бухгалтерського обліку, якщо розбіжності не усунені до кінця звітної періоду. Підприємство може використовувати наявні первинні документи, включаючи внутрішню документацію.

Також слід зазначити, що під час воєнного стану для визнання дебіторської заборгованості безнадійною через сплив позовної давності можна враховувати лише ту, строк якої перевищує 1095 днів (або більше) до 02.04.2020, оскільки перебіг загального строку позовної давності, визначеного ст. 257 Цивільного кодексу України, було призупинено.

Сплив позовної давності є лише одним з критеріїв для визнання дебіторської заборгованості безнадійною. Згідно з НП(С)БО 10 «Дебіторська

заборгованість», безнадійною також вважається поточна заборгованість, щодо якої є підстави вважати, що боржник не поверне борг.

Безнадійну заборгованість списують з активів відповідно до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», одночасно зменшуючи резерв сумнівних боргів (РСБ). Якщо сума РСБ недостатня, заборгованість списують на інші операційні витрати. Так само списують на інші витрати заборгованість, для якої не передбачено створення РСБ.

Згідно з НП(С)БО 10, сумнівною вважається поточна заборгованість, щодо якої є невпевненість у її погашенні. Нацстандарти не визначають чітких критеріїв для визнання заборгованості сумнівною, а тому підприємство повинно встановити власні правила. У період воєнного стану до таких критеріїв можуть належати, зокрема, перебування контрагента на територіях, де тривають бойові дії або на тимчасово окупованих територіях, або відсутність зворотного зв'язку з контрагентом.

Підприємство повинно створити резерв сумнівних боргів (РСБ) для сумнівної заборгованості. Величину РСБ визначають одним із методів, зазначених у НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Поточну дебіторську заборгованість, яка є фінансовим активом (окрім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), відображають у балансі за чистою реалізаційною вартістю, що визначається як сума заборгованості після вирахування РСБ (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Облік результатів інвентаризації дебіторської заборгованості

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Скориговано (збільшено) резерв сумнівних боргів (РСБ)	944	38
Скориговано (зменшено) резерв сумнівних боргів (РСБ)	38	719
Безнадійну дебіторську заборгованість списано в межах резерву сумнівних боргів (РСБ)	38	36, 37
Безнадійну дебіторську заборгованість списано понад межі резерву сумнівних боргів (або у разі його відсутності).	944	36, 37

**Джерело: Узагальнено автором на основі діяльності підприємства*

Оподаткування ПДВ залежить від типу дебіторської заборгованості, яку планується списати: товарної чи грошової.

Товарна дебіторська заборгованість виникає, коли гроші були сплачені, а товар не отриманий від продавця. У таких випадках податківці, ймовірно, вимагатимуть коригування раніше нарахованого податкового кредиту з ПДВ, оскільки факту постачання не було, і, відповідно, відсутній об'єкт оподаткування ПДВ. Раніше контролюючі органи пропонували зменшити податковий кредит на підставі бухгалтерської довідки (для ПН, виписаних до 01.07.2015) або застосувати механізм згідно з п. 198.5 ПКУ (для ПН, виписаних після 01.07.2015). Однак п. 198.5 ПКУ не передбачає підстав для нарахування податкових зобов'язань у разі списання дебіторської заборгованості.

Грошова дебіторська заборгованість виникає, коли товар відвантажено, але покупець ще не розрахувався. Податківці вважають, що немає підстав для коригування податкових зобов'язань з ПДВ, які були нараховані на дату відвантаження товару, оскільки постачання відбулося, а отже, є об'єкт оподаткування ПДВ.

Також, при застосуванні «касового» методу визначення ПЗ з ПДВ, на дату списання простроченої дебіторської заборгованості за не оплачений товар чи послугу, податківці вимагають нарахувати ПЗ з ПДВ для таких операцій.

Отже, інвентаризація активів і зобов'язань є обов'язковою процедурою для всіх підприємств перед складанням річної фінансової звітності, що забезпечує достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Вона має проводитись навіть у випадку форс-мажорних обставин, зокрема війни, з урахуванням змін у законодавстві, що дозволяють коригувати вимоги щодо її проведення в умовах воєнного стану. Результати інвентаризації мають бути відображені у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності поточного періоду. У разі виявлення розбіжностей інвентаризаційна комісія повинна визначити причини і відповідно провести коригування даних, що може включати виправлення облікових помилок попередніх періодів.

Безнадійна дебіторська заборгованість списується з обліку за відповідними стандартами, зокрема на основі даних інвентаризації та резерву сумнівних боргів. У випадках, коли РСБ недостатньо, заборгованість списується на інші операційні витрати. Списання дебіторської заборгованості залежить від її типу – товарної або грошової. Для товарної заборгованості необхідно коригувати податковий кредит з ПДВ, оскільки фактичне постачання не відбулося. У випадку грошової заборгованості, коригування податкових зобов'язань не вимагається, оскільки постачання відбулося, а отже, є об'єкт оподаткування. Застосування «касового» методу також вимагає нарахування ПЗ з ПДВ на дату списання простроченої дебіторської заборгованості.

Через складну ситуацію під час війни, виконання стандартних процедур звірки з контрагентами може бути ускладнене, що вимагає гнучкості в підходах до коригування даних обліку та відображення розбіжностей, зокрема за допомогою внутрішньої документації підприємства.

3.3 Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість є одним з важливих елементів фінансового стану ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», який значною мірою визначає його ліквідність та платоспроможність. У зв'язку з цим питання ефективного управління дебіторською заборгованістю набувають особливої актуальності. Внутрішній контроль за дебіторською заборгованістю відіграє ключову роль у забезпеченні належного фінансового стану підприємства, попередженні можливих ризиків та оптимізації грошових потоків.

Сучасні умови ведення бізнесу, зокрема цифровізація та автоматизація бізнес-процесів, вимагають постійного вдосконалення механізмів внутрішнього контролю. Розвиток інформаційних технологій створює нові можливості для впровадження ефективних систем контролю, що дозволяють не лише відстежувати стан дебіторської заборгованості, але й забезпечувати своєчасне реагування на потенційні проблеми.

У цьому підрозділі розглядаються основні принципи та методи удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», а також оцінюється роль автоматизації облікових процесів в оптимізації цього напрямку.

Важливість удосконалення внутрішнього контролю, зокрема в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України», не можна недооцінювати, адже він є основою для забезпечення надійності та ефективності її діяльності. Внутрішній контроль охоплює всі аспекти роботи підприємства, включаючи фінансові операції, управління ресурсами, виконання процедур і норм, а також оцінку ризиків і можливих порушень. Належно організована система внутрішнього контролю дозволяє забезпечити прозорість діяльності, запобігаючи можливим шахрайствам, помилкам та зловживанням.

Внутрішній контроль в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є важливим інструментом для забезпечення високої якості управлінських та фінансових процесів. Завдяки постійному моніторингу та аналізу процесів можна своєчасно виявляти недоліки або невідповідності в роботі, що дозволяє швидко вжити заходів для їх усунення. Це особливо важливо в умовах постійно змінюваного економічного середовища та потреби в оптимізації витрат, адже кожен неправильний крок може призвести до фінансових втрат або навіть шкоди репутації організації.

Удосконалення внутрішнього контролю дозволяє краще управляти фінансовими ресурсами, особливо в таких сферах, як облік витрат, контроль доходів та інвестицій, а також ефективне використання коштів. Важливою складовою цього процесу є вдосконалення процедур контролю за виконанням планів і проєктів, що дозволяє не тільки забезпечити своєчасне виконання завдань, але й сприяє досягненню більш високих результатів.

Також, ефективно налагоджена система внутрішнього контролю підвищує довіру з боку партнерів та замовників, демонструючи високий рівень організаційної дисципліни та порядку, що, в свою чергу, створює сприятливі

умови для розширення співпраці, залучення нових інвесторів і підтримки сталого розвитку підприємства.

Один з важливих аспектів удосконалення внутрішнього контролю в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» полягає в підвищенні ефективності управлінських рішень. Впровадження новітніх технологій і підходів у контрольні процеси дає можливість автоматизувати рутинні операції, знижуючи людський фактор і зменшуючи ймовірність помилок. Крім того, розвиток системи контролю дозволяє краще орієнтуватися в поточних тенденціях і змінах на ринку, своєчасно реагувати на ризики та знижувати можливі негативні наслідки для організації.

Удосконалення внутрішнього контролю – це також шлях до формування корпоративної культури, де кожен співробітник розуміє свою роль у забезпеченні ефективності та надійності підприємства. Це сприяє формуванню атмосфери відповідальності та дисципліни, що в свою чергу позитивно позначається на результатах роботи організації в цілому.

Загалом, удосконалення внутрішнього контролю в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» не тільки сприяє покращенню фінансової стабільності та ефективності управління, але й дозволяє створити міцну основу для сталого розвитку організації в умовах постійних змін та викликів на ринку.

Дебіторська заборгованість є важливим аспектом фінансової стабільності підприємства. Вона відображає ту частину активів, яку організація має отримати від своїх контрагентів за виконані роботи або надані послуги. Однак, якщо дебіторська заборгованість не контролюється належним чином, це може призвести до серйозних фінансових проблем, таких як нестабільний грошовий потік, порушення фінансових зобов'язань, втрати ліквідності та загроза зростання заборгованості до непосильних розмірів.

Тому удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є важливим кроком для підвищення ефективності фінансових операцій та забезпечення стабільного фінансового стану підприємства. Ось декілька конкретних пропозицій щодо цього.

Наявність чітко визначених процедур і правил для роботи з дебіторами є основою ефективного управління заборгованістю. Важливо, щоб уся команда, яка займається цією сферою, мала єдині стандарти для всіх етапів роботи – від укладання договорів до моніторингу та стягнення заборгованості, що дозволить уникнути розбіжностей у трактуванні умов договору та зменшить ризик виникнення непорозумінь між підприємством та його контрагентами.

Що саме потрібно зробити:

- розробити внутрішні документи, які чітко регламентують процедури укладання договорів, умови кредитування, а також порядок дій у разі затримки платежів;
- визначити чіткі терміни для розгляду запитів дебіторів та вирішення виникаючих питань;
- створити єдиний стандарт документування процесу взаємодії з дебіторами, що дозволить уникнути суперечностей у внутрішніх обліках.

Очікувані результати:

- зменшення ймовірності виникнення суперечок з дебіторами;
- підвищення прозорості фінансових операцій;
- покращення організаційної дисципліни в обробці дебіторської заборгованості.

В умовах сучасних технологій автоматизація обліку дебіторської заборгованості дозволяє значно знизити навантаження на персонал і підвищити точність облікових даних. Використання спеціалізованих програмних продуктів для автоматичного ведення обліку дозволяє в реальному часі відстежувати наявність заборгованості, терміни платежів та виконання зобов'язань.

Що саме потрібно зробити:

- впровадити програмне забезпечення для автоматизації обліку дебіторської заборгованості (наприклад, систему ERP або спеціалізовану програму для обліку боргів);
- забезпечити інтеграцію цього програмного продукту з іншими системами підприємства для централізованого управління фінансами та обліком;

- налаштувати автоматичне генерування нагадувань та повідомлень для дебіторів щодо наближення термінів сплати.

Очікувані результати:

- зменшення кількості людських помилок, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості;
- зниження трудових витрат на контроль і моніторинг заборгованості;
- підвищення точності та своєчасності отримання фінансової інформації.

BAS ERP автоматизує процес вибору рахунків для розрахунків з контрагентами, що значно полегшує заповнення документів. Після того як користувач вказує контрагента і договір, система автоматично пропонує найбільш відповідні рахунки за умовчанням.

Цей процес базується на реєстрі відомостей «Рахунки обліку розрахунків з контрагентами», який можна налаштувати через План рахунків. Кожен запис у реєстрі містить таку інформацію:

- організація;
- контрагент;
- договір;
- вид розрахунку (в національній валюті або іноземній валюті);
- рахунки, які використовуються для різних видів розрахунків (наприклад, з постачальниками, покупцями, за авансами);
- ставка ПДВ і податкове призначення, що визначаються при здійсненні операцій з контрагентами.

Цей реєстр дозволяє налаштовувати рахунки обліку для кожного контрагента, договору та виду розрахунків, що значно спрощує облік і підвищує ефективність роботи з контрагентами (Рисунок 3.1).

Рахунки розрахунків з контрагентами

Записати та закрити
Записати

Ще ▾
?

Організація:

▾

🔍

Контрагент:

▾

🔍

Договір:

▾

🔍

Вид розрахунків:

▾

Рахунки бухгалтерського обліку
Рахунки ПДВ

Придбання

Розрахунків з постачальником:

631 ▾

Авансів виданих:

3711 ▾

Розрахунків з постачальником (бартер):

631 ▾

Розрахунків по тарі з постачальником:

6851 ▾

Авансів по тарі виданих:

3771 ▾

Продажі

Розрахунків з покупцем:

361 ▾

Авансів отриманих:

6811 ▾

Розрахунків з покупцем (бартер):

361 ▾

Розрахунків по тарі з покупцем:

3771 ▾

Авансів по тарі отриманих:

6851 ▾

Рисунок 3.1 – Рахунки розрахунків з контрагентами

**Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS*

Налаштування обліку за розрахунковими документами здійснюється в діалозі «Налаштування параметрів обліку».

Якщо на вкладці «Розрахунки з контрагентами» вибрати опцію «Вести розрахунки за документами», на рахунках розрахунків з контрагентами (субрахунки рахунків 36, 371, 377, 63, 681, 685) буде додано додаткове субконто «Документи розрахунків з контрагентами».

Додавання цього субконто необхідне для ведення обліку за документами, якщо угоди з контрагентами передбачають такий облік. Якщо ж такий облік не здійснюється, вибір цієї опції дозволить автоматично визначати документи розрахунків, що сприятиме орієнтовному визначенню термінів погашення заборгованості перед контрагентами.

Документ розрахунків може бути визначений вручну або автоматично в усіх документах, що впливають на взаєморозрахунки з контрагентами, таких як платіжні документи, документи купівлі-продажу та коригування боргу. У проводках, які формуються цими документами і відображають взаєморозрахунки з контрагентами, використовуються субконто «Контрагент», «Договір», а також може бути додано субконто «Документи розрахунків з контрагентами».

Кожен з цих документів містить реквізит «Документ розрахунків». Якщо в документі вибрано договір, в рамках якого розрахунки ведуться по договору в цілому, реквізит «Документ розрахунків» буде заблокований. Якщо для рахунку розрахунків з контрагентом ведеться аналітичний облік за документами, то розрахунковий документ вибирається автоматично за методом ФІФО (перший прийшов – перший вийшов).

Якщо в договорі з контрагентом встановлено, що розрахунки здійснюються за розрахунковими документами, реквізит «Документ розрахунків» потрібно вказати вручну.

Існує два підходи до визначення документа розрахунків:

1. Документ, що змінює стан взаєморозрахунків – у першому документі ланцюга взаєморозрахунків реквізит «Документ розрахунків» не заповнюється вручну; в проводках цього документа він визначається автоматично. В наступних документах як документ розрахунків вказується документ, за яким погашається заборгованість.

- Приклад: Торгівля на умовах передоплати. У платіжному документі «Документ розрахунків» не заповнюється. Під час продажу вказується платіжний документ, який відображається у проводках обох документів.

2. Рахунок на оплату як документ розрахунків – усі документи в межах угоди використовують рахунок на оплату як документ розрахунків.

- Приклад: Торгівля на умовах передоплати. В платіжному документі і в документі продажу «Документ розрахунків» вибирається рахунок на оплату, і в проводках обох документів вказано цей рахунок.

Вибір документа розрахунків здійснюється у формі «Вибір документів розрахунків з контрагентами». Для цього потрібно налаштувати відбір документів і натиснути кнопку «Сформувати». Після цього з'явиться список документів, з якого слід вибрати відповідний документ для розрахунків.

Налаштування відбору документів включають визначення періоду, організації, контрагента та договору, за якими відбиратимуться документи, а також вибір режиму відбору. Існують наступні режими:

- по реквізитах – у відбір потрапляють всі документи взаєморозрахунків за обраний період та договір, цей режим зазвичай використовується, коли як документ розрахунків необхідно зазначити рахунок на оплату;
- по залишках – у відбір включаються документи, за якими є ненульове дебетове або кредитове сальдо за вибраним бухгалтерським рахунком, у списку буде відображено сальдо по кожному документу;
- по оборотах – у відбір потрапляють документи, за якими є ненульовий оборот за дебетом або кредитом на вибраному бухгалтерському рахунку. У списку також буде відображено сальдо по кожному документу.

Для коригування взаєморозрахунків з контрагентами використовується документ «Коригування боргу», який доступний у меню «Продажі» – «Розрахунки з контрагентами» або «Купівлі» – «Розрахунки з контрагентами».

Цей документ містить такі види операцій (Рисунок 3.2):

- взаємозалік – для взаємного погашення дебіторської та кредиторської заборгованості одного або кількох контрагентів;
- перенесення заборгованості – для погашення заборгованості шляхом формування (збільшення) заборгованості за іншим договором, контрагентом або розрахунковим документом;
- списання безнадійної заборгованості – для списання заборгованості, що відповідає критеріям, визначеним у п. 14.1.1 ПКУ;
- зміна (формування) заборгованості – для зміни стану взаєморозрахунків з контрагентами, яку не можна відобразити іншими операціями чи документами;
- введення початкових залишків – залишено для сумісності з попередніми версіями. Для введення початкових залишків рекомендується використовувати документ «Введення початкових залишків».

Коригування боргу (створення) *

Провести та закрити Записати Провести Акт взаємозаліку

Вид операції: Списання безнадійної заборгованості Організація:

Номер: від: 15.02.2025 00:00:00

Контрагент: Трейд+

Валюта: UAH

Дебіторська заборгованість Кредиторська заборгованість Рахунки Додатково

Додати Заповнити

N	Договір	Валюта	Курс взаєморозрахунків	Документ розраху...	Сума взаєморозрахунків	Сума боргу	Рахунок роз...	Тип контрагента
1	2024/1	UAH	1,0000	Реалізація товарі...	872 640,00	872 640,00	361	Покупець
2	2024/1	UAH	1,0000	Надання виробни...	4 800,00	4 800,00	361	Покупець
3	2024/1	UAH	1,0000	Надання виробни...	3 960,00	3 960,00	361	Покупець

Дебіторська заборгованість (UAH): 881 400,00 Кредиторська заборгованість (UAH): 0,00

Коментар: Відповідальний: Мальцева Олександра Борисівна

Рисунок 3.2 – Коригування боргу

**Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS*

Документ «Акт звірки взаєморозрахунків» (Рисунок 3.3) використовується для проведення звірки розрахунків з контрагентами. Звірка може бути виконана як для всіх договорів одразу, так і для окремого договору. Вона може проводитися в гривнях або іноземній валюті.

Акт звірки розрахунків з контрагентом (створення) *

Провести та закрити Записати Провести Акт звірки

Номер: від: 15.02.2025 00:00:00 Організація:

Контрагент: Вега ТОВ Валюта звірки: UAH

Договір: 1 від 01.02.2025 ☐ Звірка погоджена

Період: 01.02.2025 — 28.02.2025

За даними організації (1) За даними контрагента (1) Рахунки розрахунків (6) Додатково

Додати Заповнити

N	Дата	Документ	Представлення	Дебет	Кредит
1	14.02.2025	Надходження товарів і послуг ДОО00-0...	Надходження (21 від 14.02.2025)		4 000,00

Залишок на початок: 0,00 Залишок на кінець: -4 000,00 Розбіжність з контрагентом: 0,00

Коментар: Відповідальний: Мальцева Олександра Борисівна

Рисунок 3.3 – Акт звірки взаєморозрахунків

**Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS*

Табличні частини документа, зокрема «За даними організації» та «За даними контрагента», можуть бути автоматично заповнені. Автоматичне

заповнення частини «За даними організації» здійснюється на основі аналізу руху по рахунках бухгалтерського обліку за вказаний період. Якщо звірка проводиться в гривнях, то автоматично враховуються всі операції, незалежно від валюти договору. Якщо звірка здійснюється в іноземній валюті, то відображаються тільки операції в обраній валюті.

У таблиці «За даними організації» зазначаються всі документи, що вплинули на стан розрахунків з контрагентами, з можливістю перегляду кожного документа. У таблиці «За даними контрагента» можна вручну або автоматично заповнити дані на основі інформації організації.

Розбіжності між даними організації та контрагента відображаються у спеціальному полі. Інформація про представників організації та контрагента зазначається в окремих реквізитах.

Після завершення звірки можна захистити документ від змін, встановивши прапорець «Звірка погоджена». Після цього, окрім інформації про представників, всі реквізити документа будуть заблоковані для редагування.

Документ не формує проводок, але може бути використаний для роздрукування акта звірки.

Документ «Акт інвентаризації розрахунків» (Рисунок 3.4, Рисунок 3.5) використовується для проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості організації. Інформація про заборгованості заповнюється на відповідних закладках документа.

Процес заповнення можна автоматизувати за допомогою кнопки «Заповнити», що дозволяє отримати дані про дебіторську та кредиторську заборгованість на основі аналізу залишків на рахунках обліку розрахунків з контрагентами, зазначених на закладці «Рахунки розрахунків». За умовчанням, на закладці вже вказані всі рахунки бухгалтерського обліку, що стосуються розрахунків з контрагентами.

Головне Керівнику Банк і каса Продажі Купівлі Склад Виробництво ОЗ і НМА Зарплата і кадрові Операції

Акт інвентаризації розрахунків (створення) *

Провести та закрити Записати Провести Заповнити Друк

Номер: від: 15.02.2025 00:00:00 Організація:

Дебіторська заборгованість (14) Кредиторська заборгованість Рахунки розрахунків (15) Додатково

Додати Заповнити

Контрагент	Рахунок розрахунків	Всього	Підтверджено	Не підтверджено	У т.ч. минув строк давності
ZimaLeto	362	26 897,25	26 897,25		
Спілка інвалідів та пенсіонерів України	361	9 600,00	9 600,00		
Будівельник	361	242 880,00	242 880,00		
DCT	361	6 000,00	6 000,00		
Пілот ТД	361	69 120,00	69 120,00		
ФОП Малєєв	3711	1 528,80	1 528,80		
Біла акація	361	14,40	14,40		
		1 660 569,63	1 660 569,63		

Коментар: Відповідальний: Мальцева Олександра Борисівна

Рисунок 3.4 – Акт інвентаризації розрахунків

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Головне Керівнику Банк і каса Продажі Купівлі Склад Виробництво ОЗ і НМА Зарплата і кадрові Операції

Акт інвентаризації розрахунків ДООО-000001 від 15.02.2025 14:53:05

Друк українською мовою Копії: 1

На підставі розпорядчого документа від "1" № проведено інвентаризацію розрахунків за дебіторською і кредиторською заборгованостями (доходами і витратами майбутніх періодів) станом на "15" лютого 2025 р.

При інвентаризації встановлено таке:

1. За дебіторською заборгованістю

Дебітор		Найменування субрахунку	Сума дебіторської заборгованості за даними бухгалтерського обліку (витрати майбутніх періодів)		Із загальної суми, вказаної в графі 4, зазначається заборгованість за якою минув строк позов давності (додаток: довідка до акта інвентаризації розрахунків про дебіторську і кредиторську заборгованість, щодо яких строк позов давності минув)
найменування	ЄДРПОУ (реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта)		всього	у тому числі	
1	2	3	4	5	6
DCT		361	6 000,00	6 000,00	
ZimaLeto		362	26 897,25	26 897,25	
ТОВ "Біла акація"	45839480	361	14,40	14,40	
Будівельник		361	242 880,00	242 880,00	
ТОВ "БудКомплект"	98765435	361	153 288,00	153 288,00	
ТОВ "Bizio"	235654234246	361	232 900,00	232 900,00	

Рисунок 3.5 – Акт інвентаризації розрахунків

*Джерело: Запропоновано автором на основі платформи BAS

Регулярний аналіз дебіторської заборгованості дає змогу вчасно виявляти потенційні проблеми і вживати необхідних заходів для їх усунення. Це включає не тільки моніторинг прострочених боргів, але й аналіз причин, які призводять до затримок у платежах.

Що саме потрібно зробити:

- встановити регулярність моніторингу дебіторської заборгованості (наприклад, щомісячно чи щоквартально);

- розробити аналітичні звіти, які дозволять оцінювати структуру та динаміку дебіторської заборгованості, а також виявляти тенденції до її зростання;
- створити спеціальну команду або особу, відповідальну за аналіз і прогнозування ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю.

Очікувані результати:

- оперативне виявлення проблемних дебіторів та потенційних ризиків;
- зменшення кількості прострочених боргів і запобігання їх накопиченню;
- покращення фінансового планування та прогнозування грошових потоків.

Розробка чіткої політики щодо надання відстрочок і кредитів дебіторам дозволить контролювати ризики, пов'язані з можливими неплатежами, а також створити правила для надання кредитів і визначення лімітів для кожного клієнта.

Що саме потрібно зробити:

- визначити чіткі умови для надання кредитів (терміни, ліміти, відсоткові ставки, наявність забезпечення);
- розробити систему для оцінки кредитоспроможності контрагентів і дебіторів, щоб мінімізувати ризики неплатежів;
- створити політику санкцій за порушення умов угод і прострочення боргів.

Очікувані результати:

- зниження кількості безнадійних боргів;
- зниження фінансових ризиків через обмеження надаваних кредитів;
- покращення фінансової дисципліни серед контрагентів.

Для зниження рівня прострочених боргів необхідно впровадити чітку політику термінів для початку реагування на прострочену дебіторську заборгованість, це означає, що вже через кілька днів після терміну сплати потрібно активізувати процеси стягнення боргу.

Що саме потрібно зробити:

- визначити конкретні терміни для початку заходів, таких як телефонні дзвінки, письмові нагадування або відправка претензій;
- установити чітку процедуру для вирішення прострочених заборгованостей, що включає етапи попереджень, санкцій та, за необхідності, юридичних дій.

Очікувані результати:

- швидке реагування на прострочення платежів;
- зменшення кількості прострочених боргів;
- підвищення дисципліни серед дебіторів.

Якісне навчання співробітників, які працюють з дебіторською заборгованістю, є важливим елементом для забезпечення ефективної роботи системи контролю. Розуміння правових аспектів, процедур стягнення боргів і сучасних методів роботи з дебіторами дозволяє підвищити ефективність виконання завдань.

Що саме потрібно зробити:

- організувати навчальні семінари та тренінги для співробітників, що займаються обліком і стягненням дебіторської заборгованості;
- ознайомити працівників із новітніми методами роботи з боржниками та правовими аспектами стягнення боргів;
- проводити регулярні перевірки кваліфікації та оновлення знань працівників.

Очікувані результати:

- покращення навичок працівників і підвищення їх ефективності;
- зниження кількості помилок у роботі з дебіторами;
- підвищення успішності стягнення боргів.

Іноді для вирішення проблемних заборгованостей необхідно звертатися до зовнішніх фахівців. Юридичні компанії або колекторські агентства можуть допомогти швидко й ефективно вирішити питання, що потребують спеціалізованих знань та досвіду.

Що саме потрібно зробити:

- у разі значних прострочених боргів або складних ситуацій звертатися до зовнішніх консультантів або юридичних компаній для вирішення спорів;
- створити партнерські угоди з такими компаніями, щоб мати можливість швидко реагувати на проблеми.

Очікувані результати:

- швидке стягнення боргів;
- зниження фінансових втрат;
- підвищення ефективності роботи з проблемними дебіторами.

На основі запропонованих пропозицій для удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» наведемо таблицю 3.2.

Таблиця 3.2 – Пропозиції для удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України»

Пропозиція	Дії для реалізації	Очікувані результати
Запровадження чітких процедур і правил роботи з дебіторами	- розробка внутрішніх документів, що регламентують умови роботи з дебіторами; - створення єдиного стандарту документування	- зменшення розбіжностей у трактуванні умов договору; - покращення організаційної дисципліни
Автоматизація обліку дебіторської заборгованості	- впровадження програмного забезпечення для автоматичного обліку; - інтеграція системи з іншими обліковими програмами	- зниження людських помилок; - підвищення точності обліку та своєчасності фінансової інформації
Регулярний моніторинг та аналіз дебіторської заборгованості	- встановлення регулярності моніторингу (щомісячно чи щоквартально); - створення аналітичних звітів для оцінки динаміки дебіторської заборгованості	- оперативне виявлення проблемних дебіторів; - зменшення кількості прострочених боргів
Розробка та впровадження політики кредитування	- визначення чітких умов надання кредитів (терміни, ліміти, відсоткові ставки); - створення системи оцінки кредитоспроможності контрагентів	- зниження безнадійних боргів; - покращення фінансової дисципліни серед контрагентів
Встановлення чітких термінів для вирішення прострочених заборгованостей	- визначення чітких термінів для реагування на прострочення (дзвінки, письмові нагадування); - розробка процедури для вирішення прострочених заборгованостей	- швидке реагування на прострочення; - зменшення кількості прострочених боргів
Навчання працівників та підвищення їх кваліфікації	- організація тренінгів для співробітників; - ознайомлення з новими методами роботи з боржниками; - перевірка кваліфікації працівників	- покращення ефективності співробітників; - зниження помилок у роботі з дебіторами
Залучення зовнішніх консультантів або юридичних компаній	- залучення зовнішніх фахівців у разі значних прострочених боргів; - створення партнерських угод з юридичними компаніями	- швидке стягнення боргів; - зниження фінансових втрат від прострочених боргів

*Джерело: Запропоновано автором

Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є важливим етапом у забезпеченні фінансової стабільності підприємства та оптимізації його економічної діяльності. Впровадження чітких та прозорих процедур контролю за дебіторською заборгованістю, автоматизація процесів обліку за допомогою сучасних інформаційних систем, а також регулярний моніторинг заборгованості з боку фінансових та облікових підрозділів дозволяє значно знизити ризики прострочених платежів і непогашених боргів.

Забезпечення ефективного контролю також включає розробку стратегій щодо своєчасного стягнення заборгованості, що сприяє покращенню грошового потоку та зниженню кредитних ризиків підприємства. Важливим аспектом є також навчання співробітників щодо сучасних методів управління дебіторською заборгованістю та фінансового обліку, що дозволяє підвищити рівень професійної підготовки та мінімізувати помилки у веденні обліку.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню загальної ефективності управлінських процесів, дозволяючи підприємству забезпечити сталий та стабільний фінансовий потік, що є основою для досягнення стійкості і подальшого розвитку в умовах конкурентного та змінного економічного середовища. В результаті цих кроків ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» зможе зберігати високий рівень фінансової стабільності, зменшити фінансові ризики і досягти ефективного управління ресурсами для реалізації своїх стратегічних цілей.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає в удосконаленні методики та організації обліку та контролю дебіторської заборгованості у ДП «Дослідне господарство Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН України» Сумського району Сумської області. Результати дослідження дозволили зробити висновок, що мета роботи була досягнута:

1. Дебіторська заборгованість є важливим індикатором фінансового стану підприємства, її ефективне управління забезпечує стабільність грошових потоків, підвищує платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. Розробка сучасних підходів до аналізу та управління дебіторською заборгованістю є актуальним завданням, що сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності.

2. Нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні базується на принципах точності та прозорості, що сприяє достовірному відображенню фінансової ситуації підприємств. Законодавчі акти визначають порядок класифікації заборгованості, її оцінки, а також правила коригування витрат і доходів у випадках безнадійної або сумнівної заборгованості. Врахування дебіторської заборгованості для податкових цілей, зокрема в контексті податку на прибуток і ПДВ, має вирішальне значення для підприємств, оскільки дозволяє коригувати податкові зобов'язання та мінімізувати фінансові ризики. У свою чергу, правильний облік дебіторської заборгованості підвищує рівень фінансової дисципліни, сприяє прозорості звітності та забезпечує ефективне управління підприємством.

3. Актуальні питання обліку та контролю дебіторської заборгованості потребують комплексного підходу, що включає як застосування національних та міжнародних стандартів бухгалтерії, так і використання сучасних інструментів управління заборгованістю. Зокрема, ефективне визнання і класифікація дебіторської заборгованості дозволяє підприємствам своєчасно виявляти ризики

та оптимізувати фінансові потоки. Такі методи, як факторинг та торгові векселі, допомагають знижувати рівень сумнівних боргів, а детальний аналіз дебіторської заборгованості в умовах особливого правового режиму дозволяє підприємствам зберігати фінансову стабільність у складних економічних умовах.

4. Правильна організація обліку дебіторської заборгованості є необхідною для ефективного управління фінансами підприємства. На прикладі ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» було продемонстровано, як різні види дебіторської заборгованості, зокрема поточна та довгострокова, відображаються в бухгалтерії через відповідні рахунки і субрахунки. Облік авансів, розрахунків з підзвітними особами, нарахованих доходів та претензій до постачальників і замовників є основою для правильного формування фінансової звітності, що дозволяє підприємству підтримувати стабільність і довіру з боку контрагентів і контролюючих органів.

5. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості у ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» можливе шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизації процесів, застосування ефективних методів аналізу та використання новітніх інструментів управління. Це сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства та мінімізації ризиків, пов'язаних із несвоєчасним погашенням заборгованості. Удосконалення методів контролю, використання комплексних аналітичних підходів та розширення спектра фінансових інструментів дозволить підприємствам підвищити ефективність роботи з дебіторською заборгованістю та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

6. Застосування комплексного підходу до організації контролю дебіторської заборгованості забезпечує фінансову стабільність підприємства та його сталий розвиток. Поєднання договірних механізмів, автоматизованих облікових систем, регулярного аналізу дебіторської заборгованості та контрольних заходів сприяє зменшенню ризиків та підвищенню ефективності фінансової діяльності підприємства.

7. Інвентаризація активів і зобов'язань є обов'язковою процедурою для всіх підприємств перед складанням річної фінансової звітності, що забезпечує достовірність бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Вона має проводитись навіть у випадку форс-мажорних обставин, зокрема війни, з урахуванням змін у законодавстві, що дозволяють коригувати вимоги щодо її проведення в умовах воєнного стану. Результати інвентаризації мають бути відображені у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності поточного періоду. У разі виявлення розбіжностей інвентаризаційна комісія повинна визначити причини і відповідно провести коригування даних, що може включати виправлення облікових помилок попередніх періодів.

8. Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» є важливим етапом у забезпеченні фінансової стабільності підприємства та оптимізації його економічної діяльності. Впровадження чітких та прозорих процедур контролю за дебіторською заборгованістю, автоматизація процесів обліку за допомогою сучасних інформаційних систем, а також регулярний моніторинг заборгованості з боку фінансових та облікових підрозділів дозволяє значно знизити ризики прострочених платежів і непогашених боргів. Забезпечення ефективного контролю також включає розробку стратегій щодо своєчасного стягнення заборгованості, що сприяє покращенню грошового потоку та зниженню кредитних ризиків підприємства. Важливим аспектом є також навчання співробітників щодо сучасних методів управління дебіторською заборгованістю та фінансового обліку, що дозволяє підвищити рівень професійної підготовки та мінімізувати помилки у веденні обліку. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню загальної ефективності управлінських процесів, дозволяючи підприємству забезпечити сталий та стабільний фінансовий потік, що є основою для досягнення стійкості і подальшого розвитку в умовах конкурентного та змінного економічного середовища. В результаті цих кроків ДП «ДГ ІСГ Північного Сходу НААН України» зможе зберігати високий рівень фінансової стабільності, зменшити фінансові ризики і досягти ефективного управління ресурсами для реалізації своїх стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардадим М., Свічкарь Н. Облік та управління дебіторською заборгованістю для зміцнення фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-11> (Дата звернення: 24.01.2025).
2. Бухтіярова М. С. Організаційні та методичні засади обліку, аналізу і аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. 2021. С. 124. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/19402>. (Дата звернення: 17.12.2024).
3. Гаркуша С.А. Облік і внутрішній контроль зобов'язань підприємства за розрахунками з контрагентами. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2024. Випуск 1 (74). С. 97-102. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.74-15> (Дата звернення: 24.01.2025).
4. Гаркуша С.А. Організація обліку і внутрішнього контролю розрахунків з контрагентами. *Економіка та управління розвитком підприємств: теорія, методологія, практика : колективна монографія* / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2024. С. 61-71.
5. Гаркуша С.А. Ризики криз та їх вплив на автоматизацію бухгалтерського обліку. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19 листопада 2024 р.)* / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2024. С. 29-31
6. Гуцаленко Л.В., Мельник А.О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.2> (Дата звернення: 23.01.2025).
7. Долішня Т.І., Озар Т.С. Організація обліку дебіторської заборгованості. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Випуск 74. С. 216-220. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-32>. (Дата звернення: 16.11.2024).
8. Ковальчук Т.М., Урсуляк Д.В. Облік розрахунків з покупцями та замовниками в умовах ризиковості. *Theoretical and empirical scientific research:*

concept and trends. 2021. № 1. С. 45-47. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/17249>. (Дата звернення: 16.11.2024).

9. Крива К. В. Удосконалення обліку та контролю розрахунків з дебіторами на підприємстві : *магістр. дипломна робота* : 071 Облік і оподаткування; Дніпровський держ.аграр.-екон. ун-т, Ф-т обліку і фінансів, Каф. обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою. Дніпро, 2023. 61 с. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7799>. (Дата звернення: 15.11.2024).

10. Лоханова Н.О., Сиротенко Н.А. Дискусійні обліково-аудиторські аспекти дебіторської заборгованості підприємств України в умовах особливого правового режиму. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2024. № 13. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-09-01> (Дата звернення: 24.01.2025).

11. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (Дата звернення: 24.01.2025).

12. Пилявець В.М., Балазюк О.Ю., Гриник О.І. Огляд основних міжнародних стандартів бізнес-планування. *Наукові перспективи.* 2023. № 1 (31). С. 375-393. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1\(31\)-375-393](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-1(31)-375-393). (Дата звернення: 23.11.2024).

13. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Дата звернення: 16.11.2024).

14. Подмешальська Ю.В., Прокопенко А.Ю. Удосконалення обліку та аудит доходів від реалізації готової продукції в умовах використання інформаційних систем та технологій. *Агросвіт.* 2021. № 1-2. С. 71-81. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/1-2_2021/9.pdf. (Дата звернення: 15.10.2024).

15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>. (Дата звернення: 06.12.2024).

16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>. (Дата звернення: 13.11.2024).

17. Самойленко Н.О. Контроль дебіторської заборгованості підприємства в умовах цифровізації. *Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19 листопада 2024 р.)* / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2024. С. 119-121.

18. Самойленко Н.О. Теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості в сільському господарстві. *Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (14-16 травня 2024 р.)*. Суми, 2024. С.414.

19. Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3 (31). С. 201–212. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-201-212](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-201-212) (Дата звернення: 23.01.2025).

20. Слепченко В., Скрипник, М. Методика обліку розрахунків підприємства з покупцями та замовниками. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-4>. (Дата звернення: 16.11.2024).

21. Сливка Я.В., Щербан М.Д., Кондратюк М.Ф. Бухгалтерський облік розрахунків з покупцями та замовниками: історичний екскурс. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-06>. (Дата звернення: 15.10.2024).

22. Трало І.І. Бухгалтерський облік та аналіз дисконтованої довгострокової дебіторської заборгованості: автореферат ... канд. екон. наук,

спец.: 08.00.09 - бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомир: Держ. ун-т «Житомирська політехніка», 2020. 20 с.

23. Філімонова С.В. Організація і методика обліку, аналізу та аудиту розрахунків підприємства з покупцями та замовниками. 2023. № 4. С. 125. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/62237>. (Дата звернення: 17.11.2024).

24. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Дата звернення: 11.11.2024)

25. Шепель Т., Вінтоняк А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-56> (Дата звернення: 24.01.2025).

26. Haiduchok T., Sysoieva I., Vasylishyn S., Lysiuk A., Kundrya-Vysotska O., & Kostyrko, A. (2020). Accounting and control of settlements with counterparties under the conditions of quarantine measures. *International Journal of Advanced Research in Engineering and Technology (IJARET)*, (11, Issue 5), 141-152. DOI: 10.34218/IJARET.11.5.2020.016. (Дата звернення: 16.11.2024).

27. Kobets D. Development of Accounting: Challenges and Prospects in the Context of European Integration. *Облік і фінанси*. 2023. № 1(99). С. 31-37. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1\(99\)-31-37](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-31-37). (Дата звернення: 22.11.2024).

28. Mulyandini V. C. Pengaruh Implementasi Internal Control dan Kompetensi terhadap Pemakai Sistem Informasi Akuntansi. Portofolio: *Jurnal Ekonomi, Bisnis, Manajemen, Dan Akuntansi*. 2022. 17(1), 66–75. <https://doi.org/10.54783/portofolio.v17i1.196>. (Дата звернення: 15.10.2024).

29. Shirinian E., Shirinyan L. The Banking Services Market from the Standpoint of Modern Science and Legislation. *Облік і фінанси*. 2023. 2(100), С. 111-121. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-2\(100\)-111-121](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-2(100)-111-121). (Дата звернення: 24.12.2024).

30. Susanto A., & Syahputri D. (2023). Designing An Accounting Information System Based On Microsoft Access At Tua'i Yang Laundry. *ConCEPt - Conference On Community Engagement Project*, 3(1), 552-580. URL:

<https://journal.uib.ac.id/index.php/concept/article/view/7553>. (Дата звернення: 10.12.2024).

31. Viktoriia Voloshyna-Sidei, Olga Ievsieieva, Olena Maslyhan, Svitlana Syrtseva, Olena Nesterenko, & Serhii Harkusha. Strategic guidelines for the development of the economy in the conditions of global challenges and military aggression (Ukrainian case). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. 1(48). 219-228. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3942>. (Дата звернення: 19.12.2024).

ДОДАТКИ